

**ПЪЛЕН СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ № 35
ОТ ДИСТАНЦИОННОТО ЗАСЕДАНИЕ ЧРЕЗ ВИДЕОКОНФЕРЕНТНА
ВРЪЗКА НА ПЛЕНУМА НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ,
ПРОВЕДЕНО НА 30 НОЕМВРИ 2023 г.**

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВАЩИ: Галина Захарова - председател на
Върховния касационен съд, доц. д-р Атанас Славов - министър
на правосъдието

ОТСЪСТВАЩИ: Боян Магдалинчев, Гергана Мутафова,
Цветинка Пашкунова

На заседанието присъства Антонина Попова - за главен
секретар на Висшия съдебен съвет, съгласно Заповед № ВСС-
14875/30.11.2023 г.

На заседанието чрез видеоконферентна връзка присъства
Юлия Ковачева - заместник-министър на правосъдието

Откриване на заседанието - 9,40 ч.

(Влизат журналисти, правят протоколни снимки, след
което напускат залата)

Присъстват поканени експерти от фирма „Сиела
Норма": Веселин Тодоров - изпълнителен директор, Христо
Филипов - главен презентатор и директор на фирмата, Стефан

Митков - експерт по изборни системи и Деница Даковска - преводач от дистанционно участие на Свен Хайберг - представител на фирма „Сайбърнетика“ за Естонското решение за Интернет гласуване.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Колеги имаме кворум. Може да започнем заседанието на Пленума.

Министърът на правосъдието доц. д-р Атанас Славов в момента е в среща с представители на Европейската комисия, поради което към настоящия момент не може да участва в заседанието. В първия момент, в който ще се освободи ще вземе участие.

Господин Магдалинчев също ще закъснее по обективни и уважителни причини, поради което към настоящия момент заседанието ще председателствам аз.

Колеги, към дневния ред са постъпили предложения за включване на две допълнителни точки. Комисия „Бюджет и финанси, кой ще я докладва?

Колега Мавров бихте ли докладвали.

СЕВДАЛИН МАВРОВ: Добре. Ще докладвам, стига да мога да го прочета тук. Това, което Ви предлагам като решение е: Изменя и допълва Правилата за определяне и изплащане на средства за допълнителни трудови възнаграждения (приети с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 29/22.11.2018 г., изменен и допълнен с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 13/13.06.2019 г., изменен и допълнен с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 28/21.11.2019 г., изменен и допълнен с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 18/12.05.2022 г.), както следва:

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Само да ни кажете, за какво се касае? Благодаря! Разбрахме.

Има и още една точка от Комисия „Бюджет и финанси“.

СЕВДАЛИН МАВРОВ: Аз не мога да я намеря тази точка.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Не, тъй като е вносител господин Магдалинчев ще я докладвам аз. Касае се до изменение на предишно решение на Пленума, във връзка с командироването на госпожа Саша Николова. В тази част има належаща необходимост от изменение на решението.

Който е „за“ включване на тези допълнителни точки, моля да гласува.

Всички сме „за“. Включени са точките.

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

По внесените допълнения и на основание последвалите разисквания по дневния ред

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

I. ВКЛЮЧВА в дневния ред следните допълнителни точки:

4. Изменение на решение на Пленума на Висшия съдебен съвет по Протокол № 34/23.11.2023 г., т. 53.

Внася: Боян Магдалинчев - представляващ Висшия съдебен съвет

5. Проект на решение по предложение на председателя на Върховен административен съд за изменение и допълнение на

Правилата за определяне и изплащане на средства за допълнителни трудови възнаграждения (*приети с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 29/22.11.2018 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 13/13.06.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 28/21.11.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 18/12.05.2022 г.*).

Внася: Комисия „Бюджет и финанси“

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: По т.1: Комисия „Бюджет и финанси“.

СЕВДАЛИН МАВРОВ: Момент само.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Колега Мавров, аз ще докладвам тази точка, дотолкова, доколкото аз имах възложени ангажименти от Пленума на Висшия съдебен съвет от предходното заседание провело се миналата седмица. Колеги, с оглед правомощията които ми бяха дадени на 27 ноември в 15.30 ч. в сградата на Върховния административен съд беше проведена среща, в която взехме участие, както представители на Върховния административен съд и аз включително, така и представители на Информационно обслужване в лицето на неговия изпълнителен директор. Темата която беше е мандата, който ми беше възложен да водя преговори във връзка със сключване на договор за извънгаранционно обслужване на ЦССРД, както и да проведем преговори, дали може модула, който е за разпределение в ЕИСС да бъде използван и в ЕДИС. След проведените преговори ние стигнахме принципни договорки, които после се обективираха с предложения от представителите на информационно обслужване, което те

предложиха на Пленума на Висшия съдебен съвет да се сключи договор за извънгаранционно обслужване при параметрите, който е бил и досега този договор, като предложението е за сключване на договор за сумата 29 520,00 лв. без ДДС, като това предложение е обективизирано в деловодството на ВСС. Вчера се е провело заседание на Комисията по бюджет и финанси, като комисията е взела решение да предложи на Пленума, съответно Пленумът да упълномощи представляващия, да сключи договор при тези параметри, като в нашите разговори беше предвидено изрично, че ще има три месечно предизвестие за прекратяване на договора в рамките на тази една година. Това беше включено, с оглед предстоящите действия, които следва Пленумът да извърши във връзка с изработване на нова Единна система за разпределение на делата, съгласно последните промени в Закона за съдебната власт, както и с оглед, ако се установи, че може да бъде използван и модулът за случайно разпределение от ЕИСС и бъде внедрен в ЕДИС, то отново да имаме основание ние да прекратим с едностранно предизвестие с тримесечен срок този договор, който ние ще сключим. Затова и в своя доклад аз съм предложил, че ще бъде информирана работна група към Върховния административен съд, който е извършил съответния анализ, необходимите ресурси, времеви и финансови, и с оглед преценката необходима за разработване на модула за случайно разпределение, с оглед изискванията на чл. 360"б", ал. 6 от ЗСВ, като след този анализ ще уведомим ВСС за финансовите параметри, които следва да бъдат използвани за евентуално адаптиране на модула за случайно разпределение от ЕИСС в ЕДИС.

И накрая да кажа колеги, че все пак, тъй като бяхме се видели с Информационно обслужване обсъдихме електронния

пренос на делата от Районния съд към Административен съд, тъй като при самото тестване даваше проблеми. От Информационно обслужване поеха ангажимент за извършване на финалните тестове, преди пускането им в реална експлоатация и на този модул между ЕИСС и ЕДИС. Гаранциите са, че до края на тази година ще минат всички тестови и най-късно от 01.01 вече ще има свързаност между ЕДИС и ЕИСС. Благодаря Ви!

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Благодаря, съдия Чолаков!

Колеги, становища, изказвания, съображения?

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Само проекта за решение да докладвам.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Да, ако може да го оповестите.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Колеги, предложението което всъщност идва от Комисия по бюджет и финанси да отменим, всъщност ние нямаме какво да отменяме, тъй като ние не сме взимали решение предния път: Възлага на представляващия Висшия съдебен съвет да сключи с „Информационно обслужване“ АД договор за изпълнение на услуга с предмет: Извънгаранционна поддръжка на Централизираната система за случайно разпределение на делата (ЦССРД)" на стойност 29 520 лв. без ДДС или 35 424 лв. с ДДС за срок от 12 (дванадесет) месеца, считано от 01.12.2023 г. Да се предвиди възможност в този договор за едностранно прекратяване с 3-месечно предизвестие.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Заповядайте, госпожо Керелска.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Аз искам да попитам при това положение отпада ли необходимостта от възлагане на обществена поръчка с два параметъра? Първо подобряване на системата на ЦССРД и второ за гаранционна поддръжка. Очевидно за гаранционна поддръжка в тази част обществената поръчка би

трябвало да отпадне, но какво става в другата част? Ще я подобряваме ли системата или в рамките на гаранционната поддръжка те поемат ангажимент да се справят там с тези неизправности, които са предизвикване от спиране на браузери ли, какво беше там миналия път се обясняваше подробно?

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Колега Керелска, нали може да взема думата?

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Разбира се.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: С оглед всички договорености, които бяха извършени при тази среща лично аз, а и смятам, че това беше и на Пленума становище, че към момента не се налага да се провежда обществена поръчка за надграждането за системата, поради следните причини. Евентуално ние сме в хипотеза, че. ... (не довършва). Така или иначе Информационно обслужване като сключат договора за извънгаранционно те ще поддържат системата в този ѝ вид. Тоест, когато възникне някакъв проблем той ще бъде отстранен, както и досега. Аз смятам лично, че не се налага надграждането за система, защото тя във времето повече няма да бъде използвана. Единият вариант е, ако успеем да адаптираме системата за разпределение от ЕИСС в ЕДИС това означава, че в рамките до 2, 3 месеца ние това ще го приключим и съответно ние ще ползваме системата за разпределение в ЕДИС, докато ние разработим другата система, която е вече новата по новите разпоредби на Закона за съдебната власт. Тоест в момента не коментираме обществена поръчка за надграждане на системата за случайно разпределение ЦССРД.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Благодаря! Беше важно това да се изясни, защото дискусиата, както си спомняте тръгна именно оттам на миналото заседание на Пленума.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Други желаещи да се изкажат? Не виждам.

Колеги, пристъпваме към гласуване на огласения от съдия Чолаков проект за решение.

Който е „за“ моля да обозначи вота си.

18 гласа. Всички сме „за“.

1. ОТНОСНО: Организиране и провеждане на публично състезание за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Актуализация и извънгаранционна поддръжка на Централизираната система за случайно разпределение на делата (ЦССРД)" */отложена с решение на Пленума на Висшия съдебен съвет по Протокол № 34/23.11.2023 г., т. 36/*

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

1.1. ВЪЗЛАГА на представляващия Висшия съдебен съвет да сключи с „Информационно обслужване“ АД договор за изпълнение на услуга с предмет: „Извънгаранционна поддръжка на Централизираната система за случайно разпределение на делата (ЦССРД)" на стойност 29 520 лв. без ДДС или 35 424 лв. с ДДС за срок от 12 (дванадесет) месеца, считано от 01.12.2023 г. с възможност за едностранно прекратяване на договора с 3-месечно предизвестие от страна на Висшия съдебен съвет.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Колеги...(не довършва).

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Само нещо. Чисто процедурно колеги, все пак ние имаме внесено предложение, което виси по което нямаме произнасяне от миналия път, а именно да остане без

разглеждане предложението за сключване на договор за обществена поръчка за надграждането на ЦССРД. Така или иначе това стои като внесено предложение, по което нямаме произнасяне. Чисто процедурно е това, нека да го има като диспозитив.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Добре, гласуваме втория диспозитив.

Който е „за“?

Всички са „за“.

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

1.2. ОСТАВЯ БЕЗ РАЗГЛЕЖДАНЕ предложението за сключване на договор за обществена поръчка за надграждането на ЦССРД.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Колеги, предлагам Ви да оставим втора точка в края на нашия дневен ред.

Имате ли възражения? Не.

Тогава по точка 3. Госпожо Чапкънова, заповядайте!

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Благодаря Ви, госпожо Захарова!

Настоящата точка касае доклад от мен в качеството ми на ръководител по проект подобряване на процедурите по атестация и формиране на възнагражденията на съдебните служители в Република България. С настоящия доклад отчитам изпълнението на последната Дейност 3 по проекта. Няма да ангажирам Вашето внимание с всички онези дейности, които бяха изпълнени до този момент, защото във връзка с тях съм внасяла изрични доклади. Директно минавам към Дейност 3.

По повод Дейност 3 беше сключен договор за нейното изпълнение на стойност 150 000 лв. и тя всъщност представляваше изграждане, внедряване и гаранционна поддръжка, както и обслужване на софтуерен продукт за електронно атестиране на съдебни служители и предоставяне ползването му от органите на съдебна власт. Подписването на договора се случи на 24.08.2023 г. Това съответно наложи изготвяне на искане за изменение на проекта, касаещо удължаване на срока за изпълнение на тази дейност и изобщо на проекта като цяло до 30.11.2023 г. Искането беше одобрено от оперативната програма „Добро управление“. На 28.08.2023 г. се проведе встъпителна среща с избрания изпълнител като на тази среща ... (Не довършва, поради технически причини). Извинявайте!

Дейност 3 се изпълни на следните етапи: Изготвяне на системен проект „Детайлна функционална спецификация“, разработване на софтуерен продукт, тестване, внедряване и ОНЛАЙН обучение.

Дейност 3 приключи на 27.11.2023 г. като се подписа Констативен протокол за нейното приемане от страна на възложителя. В обхвата на договора попада и 36 месечна гаранционна поддръжка на софтуера, след приключване на дейността. Съгласно заложеното в проекта изпълнението на Дейност 3 и изискванията на административния договор, който е одобрен от Оперативната програма „Добро управление“ за постигане и изпълнение на заложените по Дейност 3 резултати изпълнителят извърши следното: Разработени са програмен продукт за електронно атестиране на съдебните служители и правила за работа със софтуерния продукт за електронно атестиране. Разработен бе и наръчник за работа с програмния

продукт. Посочените резултати бяха разгледани и одобрени с Решение по т. 1 от Протокол № 21/27.11.2023 г. на Комисия „Професионална квалификация и информационни технологии“.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Госпожо Чапкънова, изчезна гласа Ви отново.

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Не зная, при мен дава, че съм включена. Сега има ли проблем, само да попитам?

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Не, сега няма. Много добре чуваме.

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Благодаря Ви! Аз всъщност не можах да разбера, какво точно е чуто от това което докладвах. Както и в началото заявих целият доклад е на Вашето внимание. Искам само да упомена, че представители на фирмата изпълнител са на линии и в случай, че имате някакви конкретни въпроси на които, с оглед спецификата на дейността не бих могла да отговоря. Те биха могли да се включат, включително да демонстрират нещо, към което проявявате интерес. Всичко онова, което беше заложено в самия проект и в договора понастоящем е изпълнено. Материалите са качени на Вашето внимание, както и заявих, не зная съответно, дали това добре се чу, съответствие с изискванията на проекта. Цялата документация, както и съответно програмния продукт за електронно атестиране на съдебните служители, правилата за работа със Софтуерния продукт за електронно атестиране и наръчника за работа с програмния продукт за електронно атестиране на съдебните служители бяха разгледани в Комисия „Професионална квалификация и информационни технологии“, като комисията се произнесе и одобри всички тези съответно документи и програмния продукт на база предоставения доклад от АИТИ сътрудниците към нашата комисия. Съответно наличен е и доклад от Стефи Тодорова, която също беше

привлечена за работа в проекта, във връзка със съответствието на този софтуерен продукт с разработените по предходните дейности правила. Онова, което предлагам на Вашето внимание и това което Пленумът следва да реши е съответно да одобри програмния продукт за електронно атестиране на съдебните служители и правилата за работа със софтуерния продукт за електронно атестиране, както и наръчника за работа с програмния продукт за електронно атестиране на съдебните служители и съответно всички те да бъдат предоставени за ползване от органите на съдебна власт.

Другият диспозитив, който предлагам е всички тези неща, които вече изброих да бъдат предоставени на органите на съдебна власт и съответно да възложим на Дирекция „ИТСС“ към ВСС тези материали, съответно да бъдат изпратени на органите на съдебна власт.

Онова което предлагам на Вашето внимание е напълно в съответствие със заложения ред в договора, който беше сключен, административният и всичко онова, което като ред е заложено във връзка с изпълнението на настоящия проект. Това е.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Благодаря, госпожо Чапкънова!

Колеги, имате възможност за въпроси към колегата Чапкънова, становища, мнения, съображения?

Госпожо Дишева, заповядайте!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Госпожо Чапкънова, има ли нужда от някаква нормативна промяна във връзка с въвеждането на този начин на атестиране? На законово ниво вероятно не, но на подзаконови нормативни актове.

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Да, действително ще има. Затова не сме поставили и срок, в който съответно органите на съдебна

власт следва да започнат експлоатирането на този продукт. Да, ние ще направим всичко възможно, което зависи от нас да се реализира тази законова процедура, изменението на закона.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Благодаря! Други въпроси? Няма.

Колеги, да гласуваме тогава предложениия проект за решение. Който е „за“ моля да обозначи вота си.

Всички сме „за“.

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

3. ОТНОСНО: Одобряване на резултати по Дейност 3 „Разработване на софтуерен продукт за електронно атестиране на съдебни служители и предоставянето му за ползване от органите на съдебната власт“ по Проект „Подобряване на процедурите по атестация и формиране на възнагражденията на съдебните служители в Република България“, финансиран по административен договор № BG05SFOP001-3.007-0002-C01/01.06.2021 г. по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския социален фонд (ЕСФ)

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

3.1. ОДОБРЯВА „Програмен продукт за електронно атестиране на съдебни служители“, „Правила за работа със софтуерния продукт за електронно атестиране“ и „Наръчник за работа с Програмния продукт за електронно атестиране на съдебни служители“, и предоставя същите за ползване от всички органи на съдебната власт.

3.2. РАЗРАБОТЕНИТЕ по Дейност 3 резултати да бъдат предоставени за ползване от всички органи на съдебната власт.

3.3. ВЪЗЛАГА на дирекция „ИТСС“ разработените по Дейност 3 „Правила за работа със софтуерния продукт за електронно атестиране“ и „Наръчник за работа с Програмния продукт за електронно атестиране на съдебни служители“ да бъдат изпратени на всички органи на съдебната власт.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Тръгваме към допълнителните точки да обсъждаме.

Точка 4 ще Ви я докладвам аз. Спомняте си предполагам на миналото заседание на Пленума взехме решение за командироване на госпожа Керелска и госпожа Николова в Брюксел - Белгия за участие в среща на екипа по Проект „Независимост, отчетност и качество на правосъдието“ на Европейската мрежа на съдебните съвети в периода 06.08-декември 2023 г. На 24 ноември във Висшия съдебен съвет е постъпило уведомление, относно невъзможност (Колега Мавров, много Ви моля), постъпило е уведомление, относно невъзможността на госпожа Николова да участва в предвидената командировка, поради това предлагаме на Пленума на Висшия съдебен съвет да измени предходното решение на Пленума от 23 ноември, като на мястото на госпожа Саша Николова командирова госпожа Наталия Андреева - преводач от и на английски език. В останалата си част решението остава в същия му вид.

Изказвания? Няма. Гласуваме тогава.

Който е „за“? (Брои) 13 гласа „за“

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

4. ОТНОСНО: Изменение на решение на Пленума на Висшия съдебен съвет по Протокол № 34/23.11.2023 г., т. 53

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

4.1. ИЗМЕНЯ решение на Пленума на ВСС по Протокол № 34 от 23 ноември 2023 г., т. 53, като на мястото на Саша Николова - преводач от и на английски език, **КОМАНДИРОВА** Наталия Андреева - преводач от и на английски език.

4.2. Останалата част от решението остава непроменена.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: По т. 5. Съдия Чолаков предложението е Ваше.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Колеги, въпреки че е внесена точката от Комисия „Бюджет и финанси“ всъщност тя е по моя инициатива, става въпрос за предложение, за изменение и допълнение на правилата за определяне и заплащане на средства за допълнителни трудови възнаграждения. Става въпрос за размера на ДМС-то, което следва да получат съответно колегите, които са командировани в по-висок ранг съд, прокуратура или в Национална следствена служба. Знаете че това създава проблем във връзка с определението на допълнителното материално стимулиране, с което се изплащат допълнителни трудови възнаграждения, които се изплащат при взето решение от Пленума на Висшия съдебен съвет. По принцип тези възнаграждения се изплащат от административния ръководител, но все пак те се разпределят на база свършена работа при съответния период, когато се изплаща затова. Административният ръководител на магистрат, който е командирован в по-горен ранг, съд, прокуратура, или национално следствие няма обективна възможност да прецени точно как се е

справил магистратът през този период, затова се дава предложение като в чл. 6 се прави следното изменение и допълнение.

Колеги, чл. 6 разписва в своята първа алинея чета Ви правилата към настоящия чл. 6: Размерът на допълнителното възнаграждение за постигане резултати в течение на годината на магистратите, инспекторите, в съдилищата съдебните и прокурорски помощници се определят от административния ръководител, като се вземе предвид приноса им за резултатите отчетени от съответния орган на съдебна власт през годината. Предложението което се прави и което е подкрепено от комисията е, да създаде нова линия - втора със следното съдържание. Размерът на допълнителното възнаграждение на магистрати за постигнати резултати в течение на годината, командировани в по-горен съд, прокуратура или Национално следствие се определя от административния ръководител по предложение на административния ръководител в органа на съдебна власт, където магистратът е командирован, като се вземе предвид приноса му за резултатите, отчетени в съответния орган на съдебна власт за годината. Като съответно се преномерираща досешната алинея става алинея 3 и алинея 3 става алинея 4, както и в чл. 9 се създава алинея 3 със следното съдържание: Конкретният размер на допълнителното възнаграждение по чл. 3, т. 2 на магистрати, командировани в по-горен съд, прокуратура или Национално следствие се определя от административното предложение на административния ръководител в органа на съдебна власт, където магистратът е командирован, при спазване на условията посочени в ал. 2, където досешната ал. 3 става ал. 4.

Смятам че по този начин ние изчистваме процедурата във връзка с определяне и изплащане на тези допълнителни

трудови възнаграждения. Благодаря Ви, и моля да подкрепите предложението на Комисия по бюджет и финанси.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Колеги, изказвания?

Госпожо Дишева.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Тук става въпрос, че още една точка има, която може би по-късно ще бъде докладвана.

Аз ще подкрепя това предложение, защото считам, че с подобно изменение на правилата би се разрешило един проблем, който съществуваше в предходни години. Ние сме имали повод да събираме информация за размера на изплатените възнаграждения, допълнителни поне за съдиите става въпрос, при което се установи, че почти наполовина са случаите, в които възнагражденията са изплащани спрямо възнаграждението в органа на съдебна власт, съд, от който е командироването, друга част са съобразени с този, в който е командирован съдията. Така че считам, че това изменение ще предотврати последващо неравно третиране на сходни или сравними случаи. Наред с това бих искала да обърна внимание на едно обстоятелство, за да преценим дали е нужно да регламентираме, че правомощията на административния ръководител в по-горестоящия в повечето случаи орган на съдебна власт, където е командирован магистратът следва да се отнася за пропорционалния период, т.е. да се отнася пропорционално за периода от време, през който е бил командирован в този орган на съдебна власт. Бих искала да обърна внимание на това обстоятелство, защото считам, че то следва подразбиране, дали е достатъчно ясно изразено в текста на разпоредбите, които се предлагат от нашите вътрешни правила, т.е. ако един съдия съответно прокурор или следовател е бил командирован за три месеца в друг орган на съдебна власт, предложението на

горестоящия административен ръководител или административния ръководител на органа, където е командирован да може да се отнася или да се прави само затова време, в което е бил командирован. Повдигам въпросът за да предотвратим евентуално с дописване или изчистване на редакцията на текста, да предотвратим последващи коментари или обсъждания. Можем да сложим някъде съответно на времето, през което е бил командирован или да според мен също се подразбира, но просто Ви предлагам да предотвратим подобни различни третирания, различни тълкувания по-скоро на това правило.

(доц. Атанас Славов влиза в залата)

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Аз, ако мога да кажа две думи. На мен ми се струва, че текста на правилата в тази насока е ясен и в съдебните органи се практикуват тъкмо по начина, който разтълкувахте смисъла на разпоредбата. Именно пропорционално на времето, през което съответния съдия е бил командирован в другия по-горен орган на съдебната власт. Ако желаете Вие да кажете също, но нашата практика е категорична и всъщност аз не зная, не съм чувала за случай да се практикува по различен начин и в другите органи на съдебна власт.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Тъй като при нас е само едно ниво командироването и аз мога да кажа в системата на административните съдилища как е, че ДМС-то се дава съобразно времето, през което е бил командирован (говоря за по-високото ДМС), се дава съобразно месеци, който е командирован във Върховния административен съд. Защото имаме колеги, които цяла

година са командировани има колеги, които са от месец и половина два. Няма логика да се даде ДМС за цялата година.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Приносът за резултатите отчетени в съответния орган дават възможност .... (довършва на изключен микрофон, не се чува).

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря! За мен беше достатъчно, че се изразиха становища в подкрепа на това тълкуване, но наред с това аз предлагам и редакция на предложението текст на чл. 6, ал. 2, като към текста, който е предложен да добавим за периода на командироването, за да е съвсем ясно. Отчетени в съответния орган на съдебна власт за годината за периода на командироването да добавим в текста на тази алинея. Нали пише при спазване на условията посочени в ал. 2 с това препращане, мисля че не е нужно да се повтаря.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Добре колеги. Други съображения желае ли някой от Вас да изложи?

Да гласуваме тогава предложението проект за решение с корекцията, съгласно предложението на госпожа Дишева по отношение на чл. 6, ал. 2 към който се добавя фразата за периода на командироване.

Който е „за“?

17 гласа - „за“.

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

5. ОТНОСНО: Предложение на председателя на Върховен административен съд за изменение и допълнение на Правилата за определяне и изплащане на средства за допълнителни трудови възнаграждения *(приети с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 29/22.11.2018 г., изм. и доп. с*

решение на Пленума на ВСС по Протокол № 13/13.06.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 28/21.11.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 18/12.05.2022 г.)

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

5.1. ИЗМЕНЯ И ДОПЪЛВА Правилата за определяне и изплащане на средства за допълнителни трудови възнаграждения *(приети с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 29/22.11.2018 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 13/13.06.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 28/21.11.2019 г., изм. и доп. с решение на Пленума на ВСС по Протокол № 18/12.05.2022 г.), както следва:*

§ 1. В чл. 6 се правят следните изменения и допълнения:

1. Създава се нова ал. 2 със следното съдържание:

„(2) Размерът на допълнителното възнаграждение на магистрати за постигнати резултати в течение на годината, командировани в по-горен съд, прокуратура или НСлС, се определя от административния ръководител по предложение на административния ръководител в органа на съдебната власт, където магистратът е командирован, като се взема предвид приноса му за резултатите, отчетени в съответния орган на съдебната власт за годината, за периода на командироване“.

2. Досегашната ал. 2 става ал. 3.

3. Досегашната ал. 3 става ал. 4.

§ 2. В чл. 9 се правят следните изменения и допълнения:

1. Създава се нова ал. 3 със следното съдържание:

„(3) Конкретният размер на допълнителното възнаграждение по чл. 3, т. 2 на магистрати, командировани в по-горен съд, прокуратура или НСлС, се определя от административния ръководител по предложение на административния ръководител в органа на съдебната власт, където магистратът е командирован, при спазване на условията, посочени в ал. 2“.

2. Досегашната ал. 3 става ал. 4.

5.2. Средствата за 2023 г. следва да се осигурят в рамките на утвърдените бюджети на органите на съдебна власт, където съответните магистрати са командировани, като се направи предложение пред Комисия „Бюджет и финанси“ за извършване на вътрешнокомпенсирани промени между бюджета на органа на съдебната власт, където магистратът е командирован и бюджета на органа на съдебната власт, където магистратът е назначен по трудов договор.

ГАЛИНА ЗАХАРОВА: Така и остана всъщност точка втора.

Доцент Славов, заповядайте!

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВАЩ:

ГАЛИНА ЗАХАРОВА

(Заседанието продължава под председателството на доц. д-р Атанас Славов – министър на правосъдието)

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги първо да се извиня за закъснението за днешното заседание, тъй като в момента тече Мисията на представителите на Европейската комисия във връзка с изготвянето на новия доклад за върховенство на правото и в министерството имахме среща с представителите на Европейската комисия това е причината за моето закъснение. Благодаря че отложихте точка втора за накрая, за да мога и аз да се включа в днешното заседание.

Точка втора: Доклад относно системата за дистанционно и електронно гласуване за членове на ВСС от квотата на съдебната власт отложено от миналото заседание. Първо нека да чуем доклада от Комисията „Професионална квалификация и информационни технологии“. Отбелязвам че има постъпили много материали по тази точка, включително материали буквално от последните часове, дни, така че предполагам ще продължи по-дълго дискусиата в рамките на днешното заседание.

Госпожо Чапкънова заповядайте, ако трябва някакви акценти да поставяте на база на доклада от предишното заседание, за да можем да започнем с дискусиата. Благодаря Ви!

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Благодаря Ви, господин Министър!

В предходното заседание аз почти успях да докладвам в цялост точката, като отново забележката, която ще направя е, че докладът касае работата на Комисия „Професионална квалификация и информационни технологии“ в съответствие с

нейните конкретни компетентности, касаещи единствено системата за електронно дистанционно гласуване за избор на членове на Висшия съдебен съвет в изпълнение на заложените ангажменти в § 2, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби към закона за допълнение на Закона за съдебната власт обнародван брой 69/2023 г. Не зная дали това няма да бъде прекалено за колегите отново, ако изчета всичко онова което комисията е направила. Разчитам да получа знак от залата, дали да започна всичко отначало, така както беше докладвано на предходното заседание на Пленума, на което всъщност Вие не присъствахте или само както заявихте някои акценти да отбележа.

АТАНАС СЛАВОВ: Предполагам, че няколко акцента са достатъчни, за да можем да продължим нататък, предвид и това че има колеги, които очевидно очакват да бъдат изслушани в днешното заседание и те също да могат да се запознаят в основни линии с доклада, разбира се, ако бъдат допуснати ще бъдат изслушани.

КАЛИНА ЧАПКЪНОВА: Благодаря Ви!

Докладът касае използваната до момента система за електронно гласуване на ВСС, която е разработена в рамките на обществена поръчка с предмет разработване и внедряване на „Единен портал на електронно правосъдие и обучени за работа с единния портал“ в изпълнение на Проект „Електронно правосъдие“, проучване и изграждане на Единна комуникационна информационна инфраструктура и Единен електронен портал на съдебната власт. Посочено е в доклада, за колко време е била изпълнена тази система - за 6 месеца, съответно каква е била стойността към момента на нейното изработване. Съответно в доклада сме посочили и периодите през които тази система е била обект на съдебен контрол. Това се е случило по повод жалби, които са

постъпили и които са били разгледани от съда във връзка с неуспели така да кажа кандидати в избори за членове на Висшия съдебен съвет и по повод тези съдебни обжалвания на изборите са били изготвени съответно експертизи, които с конкретно поставени въпроси, в които са обсъдени и определени уязвимостта, които съществуват в тази система. Съответно Висшия съдебен съвет възложи и в съответствие с това възлагане беше извършен и одит на информационната и комуникационна сигурност на системата.

Нашата комисия се запозна и със сигнал от колега адвокат, в който също бяха изложени съображенията му, във връзка с нуждата от промени в тази електронна система. Та какво напра нашата комисия? Нашата комисия реши, че най-удачно е да изпратим всички тези документи, които касаят тези така да кажа несъвършенства, които са констатирани в системата на фирма „Абати“, която е била разработчик на системата, която е използвана за избор и на настоящия Висш съдебен съвет, като докладът който е изготвен от „Абати“ е съответно на Вашето внимание. Онова което всъщност е основно в този доклад е, че съществуващата система вече е твърде остаряла и тя няма как да бъде надградена и усъвършенствана, така че тя да е в съответствие с Европейските изисквания за електронна сигурност, поради което „Абати“ предлагат на нашето внимание изработване на изцяло нова система, като посочват и цената приблизително, на която би могла да се изготви тази система, съответно времето, за което би могла да се изготви и предвид така смущаващата по-скоро голяма стойност на тази оферта. Това не означава, че тя не е реалистична, а по-скоро фактът че няма заложен средства за изготвяне на такава система комисията реши да насочи вниманието си към търсене и на други алтернативни методи и съответно беше

получено становище или по-скоро уведомително писмо от фирма „Сиела“, с което ни уведомяват, че има и друг вариант, а именно възможността за използване на такава система електронна за избор на членове на ВСС под наем, така да се каже. Така че на Вашето внимание са тези два варианта, които е разгледала нашата комисия, които предлагаме на вниманието на Пленума, като във връзка с това бяха взети конкретни решения на предходното заседание на Пленума на Висшия съдебен съвет, а именно да се изслушат представители на фирма „Сиела“ във връзка със съответните характеристики на продукта, който те предлагат, тъй като онова, което беше получено в комисията действително е недостатъчно, за да може да се вземе единнаистина информиран избор към кой от двата варианта да се пристъпи евентуално казвам. Ако в случай че вземем окончателно такова решение за използване на система за електронно дистанционно гласуване. Това най-тесни рамки е основа, което предлага нашата комисия на вниманието на Пленума.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви много, госпожо Чапкънова!

Колеги, позволете ми да споделя че във връзка с моята подготовка за днешното заседание си позволих да изпратя две искания до Министерството на електронно управление, и до Комисията по електронно управление в Парламента, с които ги помолих да изпратят, да ми дадат своите професионални становища по отношение на необходимите стандарти, които трябва да се прилагат за такива системи, условията на които те трябва да отговарят, за да гарантират сигурността на вота, добрите практики, които са приложими. Получих отговор от Народното събрание, който съм насочил към Висшия съдебен съвет предполагам още не е

пристигнал. (Гласове от залата) пристигна ли, добре. Не съм го видял, чудесно. (Разговарят помежду си на изключени микрофони). Това е отговорът от Народното събрание от Комисията по електронно управление „Информационни технологии“, които се позовават на няколко акта на Европейския съюз на изисквания, които включително присъстваха в изборния кодекс по отношение на системата за дистанционно и електронно гласуване, която и така не се състоя. От МЕЙЛ до мен няма изпратено все още становище. Говорих с министъра, помолих го да ускорят малко процеса по изготвяне на становище, но междувреме вчерашния ден материала е качен. Постъпи писмо от адвокат Кашъмов, който заявява готовност също да бъде изслушан, ако бъде допуснат. Има и други постъпили материали, част от тях още на предходното заседание.

Уважаеми колеги, как предлагате да процедираме? Първо да поканим експертите за изслушване, защото те бяха допуснати още на предното заседание. Добре и после вече в рамките на дебата ще обсъдим въпросите.

Заповядайте госпожо Дишева!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря! Не съм сигурна, дали трябва към главния секретар да отправя този въпрос, но понеже той отговаря за изпълнение на решенията на Пленума отправям го към него. Виждам че отсъства, има лице което го замества. В протокола от миналото заседание на Пленума е вписано, че следва да бъдат изискани становища от други търговски оператори или икономически оператори, относно представянето на други оферти за ползване на вече изградени системи, които евентуално и образно казано да се конкурират с предложението, което е направено от „Сиела“, най-малкото, за да спазим принципна публичност на

прозрачност, на конкуренция, точно така благодаря на идеи и на системи и понеже този въпрос не виждам никаква информация в нашите материали бих искала да попитам, дали тази част от решението на Пленума от заседанието миналия четвъртък е изпълнено и каква е информацията, какво е предприето изобщо по този въпрос. Дали сме получили нещо, изобщо изпратени ли са отговори? Искан да изясним този въпрос, преди да пристъпим към изслушване на представителите на „Сиела“, които видях че са дошли.

БОЯН НОВАНСКИ: Извинявай Олга, но ако искаш ти.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Да и на мен ми направи впечатление, че липсва информация в тази насока. Според закона за обществените поръчки това което трябваше да се направи се нарича пазарно проучване. Тоест трябва да се даде възможност на фирми, които предлагат тази услуга евентуално да направят своите заявки и тази информация да бъде сведена до нашето знание.

За едно такова пазарно проучване е необходимо време и може би по точния въпрос в случая е да попитаме, дали са предприели действия от отдел обществени поръчки за извършване на такова пазарно проучване. Това искам да кажа във връзка с повдигнатия въпрос.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря! Заповядайте господин Новански.

БОЯН НОВАНСКИ: Въпросът между другото е гледан няколко пъти във времето от Комисия ресорна и сега искам да Ви кажа, че система за сигурно електронно гласуване в България няма. Имаше една система, която изработваше преди години държавната агенция „Електронно управление“ понякаква Европейска програма срещу милион и половина и нагоре. Срокът и беше (има го и в

доклада между другото това) - мисля че на Анелия Чомакова. Срокът беше някъде от порядъка на две години. Започнаха тази система, но я спряха. Очевидно има проблеми и то не е толкова лесно да се направи такава система. Като го казвам с изричната уговорка, че не е случаен фактът, че и на парламентарна и на всякакви други избори масово в Европа и в света се гласува с бюлетини, поради една единствена причина - сигурността, заради Интернет средата. Още един път казвам, че такава система за сигурно и електронно оборудване в България няма направена готова, която евентуално да се използва и от съдебната система.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Госпожо Дишева, заповядайте!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Прав е господин Новански. На мен лично ми е известно това обстоятелство, че в България няма поне прилагана система за сигурно електронно гласуване. Тази система обаче, която сега ще ни бъде представена от „Сиела Норма“ също не е българска. Така че, когато миналия път предложих да се събере информация за други подобни системи аз далеч не съм имала предвид система, която се ползва в България, защото повтарям такава просто е общоизвестно, че не съществува.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Заповядайте господин Новански!

БОЯН НОВАНСКИ: Аз казвам и сега го потвърждавам. Не пречи да се опита пазарна консултация, но то пътя, поне в България законодателството е такова, че това се осъществява чрез системата „ЦАЙС“. Не пречи да се направи такова запитване, да се определи и срок месец, два, така или иначе законодателната рамка все още липсва, защото се чака Конституция и ЗСВ, не пречи да се направи и такова запитване, пък който се появи ще го коментираме.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Уважаеми колеги, позволете ми да обърна внимание само на един аспект от писмото на председателя на Комисията по електронно управление. Коментирайки стандартите, които са приложими на трета страница се казва следното: Съществуват безплатни системи с отворен вход, които отговарят на голяма част от описаните изисквания, например системата „еди“ как си наречена. Подобни некомерсиални системи следва също да бъдат разгледани, но с условието че е налице капацитет вътрешен или външен за тяхното внедряване и поддръжка.

Също така позволете ми да обърна внимание, че в писмото на Съюза на съдиите изпратено до Висшия съдебен съвет и до министъра на правосъдието със съответния входящ номер от дата 23.11 колегите съдии предлагат да се обсъди също така два други варианта: Единият вариант е ползването на машинното гласуване, то е съществуващите машини, които се ползват в рамките на изборите също да се обсъди, дали могат да се ползват в рамките за изборите за ВСС или класическото гласуване присъствено, както е било и преди.

Други становища? Главният секретар може да отговори на зададения въпрос от госпожа Дишева.

СТЕФКА ИНДЖОВА: Дали ме чувате? По поставения въпрос, естествено с извинение към Вас, тъй като днес разбрах, че трябва да замествам главния секретар, трябва да направя съответното проучване с колегите от Дирекция „Информационни технологии и обществени поръчки“ и евентуално бих могла да Ви кажа след кратко време, ако ми дадете възможност.

АТАНАСА СЛАВОВ: Разбира се, да.

СТЕФКА ИНДЖОВА: Благодаря!

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги, други изказвания, преди да пристъпим към изслушването на поканените експерти? Не виждам.

Моля представителите на „Сиела Норма“ да влязат за изслушване.

(в залата влизат: Веселин Тодоров - изпълнителен директор на „Сиела Норма“ АД, Христо Филипов, Деница Даковска - преводач, Стефан Митков)

Добре дошли! Предлагам да започнем с кратка презентация по изпратения материал до Висшия съдебен съвет от 20.11.2023 г.

Господин Тодоров, заповядайте.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Благодаря за поканата!

Само искам да представя в началото колегите ми, защото те по-скоро ще водят презентацията: Христо Филипов, който е най-вдясно от мен, е наш IT директор и той е компетентен да представи системата. Ние сме подготвили кратка презентация. Ще ни кажете колко време имаме, можем да прескочим част от слайдовете, разбира се.

До мен е г-н Стефан Митков, който ръководи нашите проекти от 10 години насам, свързани с машинно гласуване. Ако тази тема е извън обхвата на разговора, той може и да не се включва, но просто в протокола, който ни пратихте, видяхме, че има такъв въпрос за бюджетиране и на такава тема, затова той е тук.

Деница Даковска е нашият симултанен преводач, защото помолихме, разбира се, ако се съгласите, да се включи и още един експерт - Свен Хайберг от Естония. Доколкото ние ще Ви представяме естонската система, която в Естония се прилага за всички видове избори и дистанционно електронно гласуване, и ако

някой въпрос, който ни зададете в представянето не сме докрай компетентни, той е ръководителят на този проект за правителството на Естония, и ако позволите, той ще се включва, а Деница ще осигурява превода.

Така че, както ни кажете оттук нататък ще процедираме. Иначе можем да започнем с г-н Филипov и с тази презентация, ако разрешите.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте с презентацията.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Здравейте! Казвам се Христо Филипov, аз съм IT директор във фирма „Сиела“. В случая конкретно сме Ви подготвили допълнително към документа, който внесохме за Системата за сигурно и дистанционно електронно гласуване, тя не е българска. Става дума за системата TIVI, която се ползва в Естония, тя си е на „Сайбърнетика“.

Конкретно във времето, може да видите на слайда, от 2005 г. досега включително тази система се ползва и на последните парламентарни избори в Естония, както тя покрива не само парламентарните, но и местни, и над 50% от гласоподавателите всъщност гласуват чрез нея, като тя позволява най-различни видове за идентификация и сигурност, и одитиране по време на изборния процес.

Някои от ключовите неща са, че през тази система за електронно гласуване и една от най-големите разлики с хартиеното е, че тя позволява многократно гласуване в периода, в който е разрешено, като това е направено с цел да се покрие риска от опита за влияние върху гласоподавателя. В един момент някой нали казва: „Ела тук, гласувай, ще гласуваш еди-как си!“, той може спокойно след това да си промени гласа, като последният въведен глас се брой в системата.

Други характеристики за тази система са, че гласът и гласоподавателят в самата система са разделени и не може да се установи връзка между тях след това, когато се отваря електронната урна с гласовете, като всички тези неща се осъществяват с криптиране на комуникацията на гласа и идентификацията, която системата извършва, позволява интегриране с различни електронни идентификации. Дали ще бъде в случая в Естония те разполагат с EID, което е въведено от правителството, но в случая за България може да бъде интегриран с КЕП, удостоверяването на потребителя, на гласоподавателя може да бъде извършено на няколко стъпки - да е многофакторно, не само с име и парола, с име, парола, с КЕП, с удостоверяване през SMS, през телефон, има удостоверяватели, които примерно Google предлага най-различни удостоверяватели, системата предлага интеграция с всички тях, като това гарантира, че на няколко стъпки упражняващият потребител гласът е лицето, за което е разрешено той да бъде изпълнен.

Тук сме показали няколко слайда, по които може да се види процесът как се извършва, съответно с публични ключове за криптиране. Възможно е по време на целия изборен процес да има одитиращ орган, външен или вътрешен, който да следи в реално време как се движат процесите по гласуване, разбира се, да не вижда кой гласува, но да вижда колко хора са гласували, как се движи самият процес. След това може да бъде назначена комисия от един или повече хора, всеки от които още в началото и настройките на системата получава ключ, личен за него, и с този ключ при завършване на изборния процес, те заедно могат да отворят урната и да изведат резултата от гласуването.

Всички тези стъпки, понеже това е приложение в интернет за самото него, генерират логове, които могат да бъдат одитирани по време или след това, за да се удостовери, че не е имало пробив на системата и всичко е станало нормално. Общо взето дава се сила в организацията, която ще провежда изборния процес, тя да си определи хората и правата, които те ще имат, за да гласуват, тя да си определи комисията и изборната комисия, която ще следи процеса и комисията, която накрая ще извърши и извлече удостоверяването на изборните резултати. Всеки изборен глас също по време на избора си върви с таймс там, който се знае, че е гласувано едн-кога си, едн-как си. Това са параметри, които системата специфично в своето развитие е добавила за следене, за да може да позволи на частни, външни и всякакви организации публично да одитират процеса за гласуване, така че да не остава съмнение в гласоподавателите и в комисията за сигурността на вота.

Ако имате някакви въпроси, имаме готовност, както каза г-н Тодоров, да отговорим.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Само нещо да допълня от гледна точка на избирателя, защото колежата ми представи технологичната страна как изглежда.

Тази система много напомня на системата за гласуване по пощата в скандинавските страни, която в България е разказвана много пъти, как избирателят получава бюлетината, той я попълва, слага я в едно пликче, след което това пликче го слага в един друг плик, където си написва името и когато прати по пощата този плик, той бива идентифициран по външния, по-голям плик кой е, проверява се в избирателните списъци дали има право да гласува, след което в някакъв момент тези големи пликче се разкъсват, а

малките пликосе се изваждат, насипват в една урна и се разбъркват, така че да не се направи връзка между гласоподавателя и неговия вот. Тази система електронно реализира точно това нещо. Избирателят, след като бъде идентифициран, както обясни колегата ми, и гласува, неговият вот се криптира и подписва с публичен ключ, който единствено след това може да бъде декриптиран с частен ключ, който е разпределен между различни физически лица, може и сред всички членове на Висшия съдебен съвет дори да се разпредели или на няколко души, така че да е сигурно, че никой друг освен колективният орган, който управлява процеса, не може да отключи и да види какъв е този вот. Така че от една страна, се знае всеки избирател къде е неговият вот и това може да се одитира на живо в процеса на гласуване или след това, а ако той реши да гласува след това отново (той има право неограничен брой пъти да гласува теоретично), може да се извлича предишния му вот и да бъде заменен с новия. А ако Вие решите да се запази традиционния начин на гласуване, системата позволява такава интеграция, че когато той отиде да гласува физически в традиционна секция или в място за гласуване, това да отмени неговия електронен вот. Всичко това е с цел да се предотвратят всякакви опити за въздействие, за контролиран вот, за натиск и т.н. Първо, че той може много пъти да гласува, отменяйки предишния си вот и накрая да отиде да гласува по традиционния начин, отменяйки своето електронно гласуване.

Това е като потребителско преживяване, така да го наречем, с този термин от информационните технологии как изглежда, така че да е максимално надеждно, да е прозрачно, за да може да бъде одитирано по всяко време и да е сигурно, че няма да

може да се осъществява някакъв натиск или поне технологиите това, което могат да осигурят.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви много!

Заповядайте, г-н Чолаков.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Имам един въпрос. Самият избирател може ли да получава кода, с който ще има достъп, лично на свой телефон или не, а не както в момента се раздават с едни листчета? Това ме интересува - дали самият избирател да си получава кода?

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Системата позволява различни механизми, включително и удостоверяване в многофакторното удостоверяване да получи на телефона си дали чрез SMS телефон или с удостоверявател, външен, ключ-код, който допълнително да го защити, че само той ще може да влезе в системата. Да, позволява подобно. Позволява подобен механизъм.

БОЯН НОВАНСКИ: Благодаря! Аз няма да крия, че съм респектиран от тази система, да не кажа очарован, но имам седем въпроса, ще ги задам един след друг, ако има как да ми отговорите, макар че Вие на някои отговорихте, с изричната уговорка, пак повтарям, че всичко е под условие, защото както е известно нямаме законодателна рамка, чака се Конституция, евентуално ЗСВ, което във времето не знам какви ще са му параметрите, така че ние днес, за съжаление, няма да може да вземем решение с каква система ще се гласува дистанционно или с машини, или евентуално само с хартиени бюлетини, или смесен вариант.

И така първият ми въпрос е: инфраструктурата къде ще се помещава евентуално? Къде ще се разгърне и инсталира системата - на облак, на Ваш сървър, на наш сървър? Защото логично е да е при нас. Има деликатна информация - три имена,

ЕГН-та, телефони, имейли, позиция на магистратите, на всички, имам предвид кой е съдия, кой е следовател, кой е прокурор. Защото за бъдещ одит или експертиза, каквато винаги е имало при избори, ако е на облак примерно в Камерун, означава невъзможност за провеждане след известно време. Има такива случаи. Това ми е първият въпрос.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Възложителят ще реши къде да бъде разположена системата. Няма проблем да бъде на Ваш ресурс или в държавния облак в зависимост от това какви нива на сигурност покрива Вашата виртуална инфраструктура или дейта център и какви са изискванията, по-рано ставаше дума за международните изисквания за сигурност и добрите практики. Ние сме работили с държавния облак. Той съответно покрива голяма част от тях, възможно е да бъде в тях, възможно е да бъде и във Ваша инфраструктура. Съответно тя трябва да отговаря на някакви технически характеристики, за да може решението да бъде качено, но няма проблем да бъде включително и на Ваша инфраструктура.

БОЯН НОВАНСКИ: Да, благодаря! Вторият ми въпрос е по отношение на статичните и динамичните IP-та. Масово се използва в България знаете динамични IP-та, което означава, че от един IP адрес може да се гласува и 100 пъти. Това как мислите, трябва да бъде обяснено, за да няма после упражнения при евентуални обжалвания и т.н.? Въпросът е много важен, защото пак казвам възможно е от едно и също място, използвайки един IP адрес от едно помещение или МОЛ да го кажем, или все тая, от един IP адрес да се гласувам многократно.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Възможно е. Вече в зависимост от нивото на защита, което Вие искате да постигнете и дали гласоподавателите биха могли предварително да подадат списък от

IP-та, от които ще гласуват, макар че това ще ги ограничи с дистанционното, но дори в съдебната система съответните съдии, прокурори или следователи, като отидат в своята сграда, те излизат през едно или две IP-та, когато са много хора, така че те ще гласуват от едно IP или ако са вкъщи семейство, също ще гласуват от едно IP. Могат да се съберат да отидат на кафе някъде и пак ще излязат през едно IP. Реално системата позволява такова гласуване, но позволява и ограничаване, ако се измисли механизъм, Вие ако решите някакъв механизъм да се спазва, той може да се настрои и да се спази.

БОЯН НОВАНСКИ: Да, това е важно нещо и е хубаво да се знае, ако евентуално се ориентираме към такова нещо.

Четвъртият ми въпрос е за цената. Офертата Ви е... (Не довършва.) Да, извинете! Третият ми въпрос, защото съм си ги записал.

Въпросът с проверката през криптирания канал. Този, който е гласувал да може да си провери дали гласът му е отнесен правилно, е нелош и даже е много хубаво, обаче питам: има ли възможност този, който не е гласувал, да провери дали някой е гласувал вместо него и как ще се установи това нещо?

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Вотът се удостоверява за всеки човек - дали ще бъде с КЕП, с удостоверител, с SMS, той си влиза в своя профил, където се вижда и има история какви дейности е извършил. Всъщност той всеки път, като влиза, може да провери от името на своя профил дали са извършени нерегламентирани дейности. Няма как той да е гласувал един път, втори път, трети път, системата задължително запазва тези логове, така че той може да ги види. (Намесва се Б.Новански, без включен микрофон: Ако някой е гласувал вместо него, това е идеята.) Той ще установи, не

дай си Боже, аз не си го представям как ще се случи точно без негово знание, при положение че ние ще се погрижим този човек по няколко начина да удостовери, че влиза, но той ще види, има разписка за всеки глас и ще види кога и за какво е гласувал, и ако каже „Аз не съм гласувал тогава“, системата позволява с допълнително ниво, вече тук трябва да се включат, той няма как да го установи, но ще се включи одитираща организация, която ще извърши обследване на другите логове, до които потребителят няма достъп, за да кажат кога се е случило, какво се е случило, не че той е гласувал за еди-кой си, а че някой е упражнил глас от еди-къде си, в еди-кой момент вместо него. Това е въпрос на... (Прекъснат.)

БОЯН НОВАНСКИ: Вие казвате „Не дай Боже!“... Олга, имам седем въпроса, сега четвъртия ще задам, после си ти.

Понеже Вие казвате: „Не дай Боже!“, ама то такова недоверие се създаде в България с машинно, не знам какво гласуване, заради това задавам такива въпроси. И аз не вярвам, че може да се случат такива неща, ама все пак.

Четвъртият ми въпрос е за цената. Офертата Ви е за 300 хил. лева, тя разбира се, е ориентировъчна, то няма и как да бъде. Какво препоръчвате евентуално под форма: наем, лиценз и мен ме интересува какво става с правата, имам предвид интелектуалната собственост върху продукта, и евентуално, макар че едва ли може да отговорите в момента, но все пак горе-долу, какви допълнителни дейности ще се изискват евентуално ще се заплащат над офертната цена?

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Тук аз ще отговоря. Да, ние сме дали наистина ориентировъчна цена и бихме могли да дадем обвързваща индикативна цена, ако някакво приблизително задание

бъде, обикновено така сме процедирали в държавната администрация - публикува се някакво задание, което може да не е окончателно, но приблизително детайлно и тогава може да дадем окончателна цена, и тя най-вероятно няма много да се различава. Тази цена, която сме дали, предполага право на ползване неограничено във времето, но то не е изключително.

Искам ясно да кажа, че ние няма да отнемем правата на Естония да ползва системата си, но ще Ви дадем неизключително право, без ограничение във времето да се ползва тази система във вида, в който Ви я дадем, което означава, че ако някой ден Вие решите, че не ни харесвате нас или „Сайбърнетика“, може да възложите и на друга компания надграждане на системата, което дава голяма свобода и голяма сигурност, че ние можем да злоупотребим с цената - нали сега да Ви продадем нещо и после да използваме някакви наши монополни възможности. Тази цена включва и услугите по провеждане на следващите избори. Тъй като вие като че ли не правите толкова чести избори, както Парламентът се случва да прави, сигурно и да Ви обещаем 3 години услуги, най-вероятно те няма да се случат повече от веднъж, даже май по-рядко ги правите в постановения срок, но това включва услугите изцяло по настройки на системата, по обслужване преди, по време и след изборите и право на ползван, пак казвам неизключително, но неограничено във времето и необвързано с ангажиране на „Сиела“ или на „Сайбърнетика“, които са носителите на правата на интелектуална собственост, да бъдат ангажирани, т.е. Вие ще може да ангажирате и други компании да надградят, променят функционалности и т.н. на системата.

БОЯН НОВАНСКИ: Пети въпрос. Може ли да развиете малко повече темата с примери по другите места по отношение на това, което нарекохте „одитиращ орган“?

Ще Ви дам хипотеза: Ако изберем тази система, според мен ще е необходима няколкофакторна електронна автентификация не за гласуващите, а за администраторите (има предвид, тъй като това е интернет базирана система, знаете какви са рисковете, да не ги обяснявам) и то на няколко нива, където примерно казвам, ние, нашите, IT-та Ви сочат в системата да се осъществят контроли под формата на ПИН кодове или пароли на няколко лица, които ако не въведат кода, да не може, дето се вика, да тръгне системата или да не може да се осъществи каквато и да е намеса, или не дай си Боже манипулация. Примерно така си го представях аз - говоря за поне четири такива автентикации, проверки, контроли на ниво администрация, условно казано, примерно директорът на IT дирекцията тук и човек от Вашата администрация, и още едно ниво примерно двама члена от Висшия съдебен съвет. Ако не се въведат тези пароли и ПИК-ве да не може, образно казано, да не се пипа. Говоря на места, на които не Ви казвам каквито ги имате в системата, а каквито евентуално бихме Ви посочили и ние.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Не съм сигурен, че чух добре целия въпрос. Многофакторната автентификация, аз не се изразих правилно, тя не е само за избирателя, тя е за всеки потребител на системата, включително системните администратори, включително и органът, който ще извършва одит и мониторинг по време на изборите, включително и комисията, която накрая трябва да отвори електронната урна, като тя може да включва име, парола, с регистрация през имейл, SMS, КЕП удостоверяващ, външен - дали ще е на Google, Microsoft или трета страна, която се одобри от

някаква комисия, която Вие заложите, така че всеки от тях дали КЕП-ът ще бъде с биометрични данни (има такива подписи вече в момента, които са на пазара, включително и в България), тази интеграция системата я поддържа. Колко нива факторни? Едно, две, три, четири или пет - е въпрос, който Вие въз основа на Вашия анализ може да имплементирате. Така че хората, които определите да имат достъп, те ще трябва да спазват този протокол по сигурност за многофакторна автентификация, за да може да сте сигурни, че точно тези хора ще имат достъп до системата да извършват одит върху нея, а ако се случи някакъв проблем, те да могат да го обслужат и когато трябва да се отвори урната и да се преброят гласовете, тази комисия също трябва да се удостовери по всичките тези нива на сигурност.

БОЯН НОВАНСКИ: Да, правилно сте ме разбрали, такъв ми беше въпросът.

Последните ми два въпроса са малко по-общи. Имало ли проблеми и какви са били със системата, защото тя работи от доста време? Аз имам информация, тоест не информация, а слухове, че по едно време е спряла в резултат на (говоря за Естония) някакви атаки от друго място, в смисъл от друга държава, дали е така не знам, и респективно разбирам, че в момента тази система се използва, т.е. и към момента може да се гласува, условно казано, в Естония за всякакви видове избори.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: По този въпрос, ако искате, специално за проблемите, които са съпътствали използването на системата, може да включим колегата, който отговаря за естонския проект. Иначе да, в момента все още, не все още, а се използва системата включително и за парламентарните избори в Естония, преди това се е използвала за местни избори, така че при тях е

установено със закон и поне за момента над 50% от хората гласуват чрез нея и нашето виждане на колегите от ТIVI е, че те са изключително сигурни, доброжелателни към нея и се повишава нейното ползване непрекъснато през годините.

А, за да отговоря на другия въпрос, ако разрешите, ще поканя да се включи колегата Свен. (Б.Новански, без включен микрофон: Нямам нищо против.)

АТАНАСКА ДИШЕВА (без включен микрофон): Да съберем въпроси, може би е по-разумно.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Да, ако искате да съберете - добре.

БОЯН НОВАНСКИ: Нямам нищо против да изслушаме колегата от Естония, макар че съм далеч от мисълта, че той няма да е човекът, който няма да презентира положително неговата система като собственик.

И сега, последен въпрос. Извинявам се, но понеже имаше решение да проверим и гласуването с машини като на парламентарните, на общинските избори, а „Сиела“ внася тези машини, респективно ги менажира.

Бихте ли ни дали малко повече обяснения като методология, цени, продажба, наеми и т.н., и т.н., защото както казах трудно се намира информация в интернет пространството за гласуване с машини, няма да казвам къде гласуват с машини по света? Ако искате, може би по-нататък да отговорите на този въпрос, когато коментираме и това.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Да, ако влезем в детайли на технологията, колегата ми Стефан Митков може да обясни, но тъй като разбрах въпроса повече като условия за доставка, за цени и т.н., мисля, че аз ще съм достатъчно компетентен. Нашият опит в последните 10 години е бил при различни условия. Първоначално

ние сме извършвали избори с машинно гласуване като услуга, т.е. ние си внасяме машините, настройваме и доработваме софтуера, извършват се изборите и като всичко е наред, никога досега не е имало искания за отмяна или касиране, май сега за пръв път се случва покрай местните избори, ние после си прибираме машините и си отиваме. А последните 3 години, точно 3 години наистина, ние продадохме машините и правата върху софтуера в подобни условия, каквито предложихме за системата за интернет гласуване, т.е. машините като хардуер са собственост на ЦИК, а софтуерът имат ограничена собственост, в смисъл могат да правят каквото намерят за добре с него за целите на територията на България, включително сигурно и да правят някакъв друг вид избори или може би референдуми с него и т.н., т.е. не сме ги ограничили непременно само до парламентарни избори, но разбира се, нямат изключителни права на собственост пак по причина, че този софтуер пък е софтуерът, който се ползва в Съединените щати, в Белгия, Великобритания и голяма част от Южна Америка.

Машините, които ние бихме могли, ако Вие решите да направите такива избори, също могат да бъдат и по двата варианта да Ви дадем като услуга, т.е. като наем да го наречем, да се ползват и после да си ги приберем или пък да ги закупите, закупувайки права върху софтуера, защото едва ли машините ще Ви вършат работа без никакви права върху софтуера, и оттам нататък отново Вие да имате възможност и ако не ни харесате в бъдеще, да възлагате и на други компании да правят никакви доработки и надстройки.

В обществото имаше коментари по повод на нашите отношения с ЦИК. Едно обяснение Ви дължа все пак. ЦИК теоретично и не само, и практически има тези права. Ние, не точно

ние директно, но през държавната фирма „Информационно обслужване“ експертите на ЦИК бяха обучени да параметризират, компилират, надстройват, доработват системата, но за съжаление, този екип, който мисля, че около 300 хиляди лева изхарчи за това обучение, беше освободен 100% след това от ЦИК. Така че това, което ЦИК казват, че не могат, е вярно, но то е защото те (това не е наша работа, разбира се) уволниха 100% екипа, който получи това обучение за 300 хиляди лева и те сега наистина пак опират до нас. Нямаме никакъв монопол, никакъв контрол, всеки път са открити търгове и нежеланието на конкурентни фирми да се явяват е повече заради немного добрия имидж на възложителя като такъв, нетолкова защото ние по някакъв начин контролираме въпроса. Ако искате някакви повече детайли, колегата Митков почти всеки ден е в ЦИК и може да Ви даде.

Можем да направим цена, разбира се, но тук ще трябва да уточним примерно ние може да осигурим машини във всеки районен, окръжен и апелативен съд или ако решите само на окръжно ниво, т.е. цената ще зависи, защото тук вече става въпрос и за физически устройства, тяхното разнасяне и събиране, и много ще зависи, и може би няма да мога веднага да Ви отговоря, но в много кратък срок от няколко дни, ако фиксираме колко да са дали са 183 местата, ако са толкова всички съдилища в България, или са 28, ако са 28... (Намесва се Ат.Дишева, без включен микрофон: Кажете някаква цифра. Тридесет примерно.; Г.Чолаков: Тридесет.) А може ли да ни дадете два дни, поне защото наистина..., в смисъл мога да взема 10 000, колкото струва за ЦИК и да ги разделя, но не е съвсем пропорционална цената? Все пак дори една машина струва нещо еднократно усилие, което, т.е. не е 28 делено на 10 000.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Още един въпрос, тъй като нашите избори са един след друг, в една събота и неделя, може ли да се препрограмира? Хипотетично, ако някой колега е спечелил от първи тур, да имаме софтуер за втория тур (Намесва се Б.Новански: За балотаж), за балотажа при нас, но те са в събота и неделя. Така е поне по закон към днешна дата. Разбира се, не знам как ще бъде по-нататък.

СТЕФАН МИТКОВ: Категорично мога да заявя, че всичко е възможно. Може би затова и г-н Тодоров не може да Ви фиксира цена, защото Вие казахте за 30 машини, но трябва да се направи някакъв анализ от Ваша страна, и от наша страна. Примерно предполагам, че има места, където има повече гласоподаватели и може би една машина няма да Ви е достатъчна на едно място. Отделно, това е, как да кажа(?), препоръка нека да не правим грешката, която са правили при национални избори. Хубаво е да има някаква резервираност, примерно ако се развали машината в едно населено място или в един съд, нека да имат и малко повече, в смисъл да може да се замени и да не спре целият процес.

Да, това, което попитахте, категорично е възможно. Сложен е процесът. Не искам да Ви лъжа, но така или иначе ако Вие ни го възложите, ние ще го изпълним. Възможно е, не е леко, но е възможно. (говорят помежду си, без включен микрофон)

Възможно е. Аз наистина не познавам Вашия процес. Ако Вие знаете имената на тези, които ще участват в избора, няма никакъв проблем тогава. (говорят помежду си, без включен микрофон) Аз го правя - последните местни избори имаше хиляди бюлетини, хиляди комбинации, така че всичко е възможно. (Г.Чолаков: Благодаря!)

АТАНАС СЛАВОВ: Мисля, че г-жа Керелска искаше в някакъв момент да зададе въпрос. Госпожа Дишева след това.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Във връзка с отговор на един от въпросите, които г-н Новански постави, Вашият представител обясни, че има възможност да се извърши проверка в случай, че един магистрат не е гласувал, а след това получи информация или по някакъв път разбере, че някой е упражнил правото му на глас.

И моят въпрос е: не би ли трябвало всъщност системата да не го позволява това, а не да го позволява и след това да има възможност за извършване на проверка и констатиране на това обстоятелство, защото в някои случаи може да се констатира, в други да не се констатира и т.н., по принцип в тази насока дали може да дадете някакво разяснение, т.е. предвидена ли е възможност да не се стига до това друг магистрат или друго лице, даже бих могла да кажа, да упражни правото на глас на друг магистрат, който на практика не е участвал в гласуването? Има ли механизъм, който да препятства това, защото мисля, че това е важното?

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Въпросът беше зададен по начин, по който аз Ви говоря, че системата позволява проверка от гласоподавателя в неговия профил какви дейности е извършил и проверка от одитиращ орган какви дейности са извършени не за кого е гласувал, а как и кога е упражнено неговото право, като нашето мнение е, че всички стъпки, които системата позволява идентифициране, защита и криптиране, защитават и правят невъзможно злоупотребата друг човек да гласува от името на гласоподавател, като отговорът ми беше в смисъла, че проверка какво се случва винаги е възможна, а не че правим проверка, когато се установи, че е гласувано от трети човек.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Дали може да допълня? Пак малко по-скоро от потребителската гледна точка, не технологичната?

Да, разбира се, в края на краищата, ако избирателят/магистратът, който гласува, реши да даде всичко, каквото има на някой друг, той накрая ще може да гласува вместо него, но това ще означава той да си предаде мобилния телефон и електронния подпис, а вероятно давайки тези артефакти, тези инструменти на някой друг, този друг човек ще може да направи сигурно много по-тежки престъпления, дори бих казал като пример - да му подпише съдебните решения и кой знае какво друго. Тоест тази система в Естония разчита на това, че ако някой естонски гражданин реши да си даде всички тези неща, някой ще влезе в банковата му сметка и въобще ще извърши толкова по-тежки нарушения спрямо неговите права, че избирателното му право което ще бъде нарушено може би не е толкова тежко нарушение, престъпление или уязвяващо този избирател, в случая този магистрат, колкото другите неща, които този получател на тези ресурси и тези системи за защита би направил. Така че ако става въпрос за защита с листче с някаква парола, който някой би дал и нищо няма да последва друго, освен да му нарушат избирателните права е едно, а ако той трябва да даде, той трябва да си даде едва ли не живота на заем за известно време и това гарантира в Естония и съответно би гарантирало и при Вас, да не говорим, че сигурно възможностите на един магистрат са неимоверно по-големи от на един редови гражданин на Естония да върши някакви действия и съответно да бъде злоупотребено с неговите права. Така че да, теоретично всичко е възможно, но като че ли не би се съгласил един магистрат заради много други проблеми, които би си създал, само заради едни избори да направи това нещо.

БОЯН НОВАНСКИ: То по-скоро е въпрос на автентификация. Ако се гласува с пръстов отпечатък или с лицево разпознаване, началникът дори да Ви знае кода няма как да гласува, така че... (Не довършва.)

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Колега Новански, нека да задаваме въпросите.

Колега Керелска, други въпроси имате ли? Добре. Колегата Дишева има готови въпроси, ако се наложи, пак ще Ви дам думата.

Колега Дишева, заповядайте.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря! Аз ще започна с въпроса, на който току-що беше отговорено, да доразвием някакви неща, понеже на мен не ми е много ясно пък и предполагам и на останалите колеги и на тези, които ни слушат.

Може ли да обясните за (мисля, че се нарича) „електронна идентификация на естонските граждани“ какво представлява, защото на мен не ми е ясно, само съм чувала и това е във връзка с това, което току-що обяснихте какво може да върши с тази идентификация един естонски гражданин за разлика засега от българския? И в тази връзка пак за предотвратяване на възможността за гласуване от чуждо име, аз не си спомням кой от Вас го каза, но няма значение. Говорейки, мисля, че беше точно за многофакторната идентификация, става въпрос за това, че може предварително да се изиска информация и събиране на данни за това кой от какъв IP адрес ще гласува. Нали правилно съм разбрала?, за да се избегне евентуално възможността за гласуване с чужди данни - парола, ако приемем условно, че всички тези данни бъдат дадени. Малко повече пояснение да дадете за тази възможност да се иска предварително информация кой, откъде ще

гласува образно и понеже в едно заключение по повод на нашите избори или не си спомням дали беше при разпита на вещото лице, вещото лице обясни нещо, което, честно казано, мен малко ме озадачи, ако се гласува от мобилен телефон, вярно ли е, че всички гласуващи от един доставчик на мобилна услуга ще излизат за така наречения „външен свят“ с един IP адрес? Дали ме разбрахте какво Ви питам? Може ли да изискаме това предварително заявление кой от какъв IP адрес ще гласува? И сега тук беше даден пример за семейство магистрати, които примерно биха гласували от домашния си компютър, те очевидно ще излязат с един IP адрес, но извън това в какви случаи? И за мобилните телефони за мен поне е интересен въпросът.

Но преди това, ако може да обясните за електронната идентификация на естонските граждани, за да видим дали в такава или поне в сравнима степен може в български условия да се постигне такава сигурност на идентификацията.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: По въпроса за електронната идентификация по-скоро аз го записах към сент хайвърите, ако стигнем до него да го добавим, тъй като не мога да дам професионално мнение какво включва всъщност. Въпросът за IP адреса моето лично мнение е, че ограничението по IP не дава достатъчна защита, тъй като има много механизми, които могат да го прескочат и е ненужно. С оглед на останалите нива за сигурност като сертификати и криптирани ключове, многофакторно удостоверяване позволяват и то малко е в противовес на дистанционното гласуване, но ограничение по IP е възможно да се направи, разбира се, предварително ако се заяви какъв рейндж от IP-та ще бъдат разрешени за достъп и бъдат уведомени гласоподавателите, че трябва да ги спазват. То не само домашното

IP, а и до IP в сградата, в която те са през деня. Те могат да упражнят гласа си и от работното си място. Там в IP, от което ще излязат, ще бъде едно, но те примерно, ако знаят и особено в учрежденията IP, от които излизат са статични, в смисъл такъв - учреждениято има интернет достъп, който им е дал статично IP и ... (неразбираем израз), IP може да се вземе и дали точно на конкретните потребители ще гласуват от там, това не е прост процес, но общо хората, които ще имат достъп до системата, да бъдат ограничени само от изброени IP-та. Аз не съм... (Прекъснат.)

АТАНАСКА ДИШЕВА: ...по вид имате предвид, не видове IP, а конкретно.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Не, конкретно, а физически IP-та.

Във връзка с това той през телефона какво IP ползва не мога да отговоря от името на мобилните оператори, но обикновено IP-то е динамично. Той днес може да излиза от едно IP, утре може да излиза от друго. Същото е с мобилния телефон, предполагам на различните места колегите ползват Wi-Fi, тъй като отидат някъде се връзват дали в мола на Wi-Fi, дали вкъщи на Wi-Fi - нали мобилното устройство те ще го ползват просто за достъп до системата, а дали ще бъде с мобилните им данни или през Wi-Fi, не можем да кажем със сигурност. По смисъл могат да се изброят IP-та, от които ще има достъп до системата. Те как ще се определят и трябва да бъдем сигурни, че ще бъдат статични най-малкото за периода, когато се упражнява гласът.

СТЕФАН МИТКОВ: Да допълня за IP-та. Естествено е, че е възможно системата да се достъпва от определен брой и точно зададени IP адреси, но това чисто функционално ще затрудни изключително много Вашите колеги магистрати, защото трудно ще могат да идентифицират дали тяхното IP е статично, дали е

динамично, трудно ще могат да Ви го кажат предварително откъде биха могли или не. По-скоро това се използва, както се казва, „добри практики в интернет сигурността“. Примерно обаче може да направим нещо друго - да забраним всички IP-та, които не са в България, т.е. по този начин се отърваваме от възможност за някакви атаки от външни неприятелски страни, примерно да го кажем, и страни, които са на територията на страната, ако имате такова желание да се направи.

За мобилните телефони не знам, Вие споменахте за някакъв разпит на нещо лице. Със сигурност IP адресите, които се ползват през клетките на мобилните оператори са динамични IP адреси и по никакъв начин не може да кажете в кой момент какво IP бихте имали. Така че няма как да ги филтрираме и по този начин.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Едно малко допълнение само. В началото на въпроса ставаше дума за електронното ID, за което, разбира се, на Естония ще може да ни отговори нашия колега Свен Хайберг, но в България такова все още няма. Но плановете на МУ, доколкото са ги споделяли с нас, българското ID е да съдържа името, ЕГН, подписани с личния квалифициран електронен подпис на лицето, за да се избегне използването на квалифициран електронен подпис като идентификатор, а той да бъде наистина за подписване, а не за идентифициране или автентикиране на лицето. Така че това би било в България, но тъй като то не е направено, може би няма да може да се ползва, а пък информацията как е в Естония, ако ми позволите, да го добавим към въпросите към Свен Хайнберг, той ще ни каже точно какво е.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви! Преди да пристъпим към изложението на чуждестранния експерт има ли въпроси към колегите още?

Госпожа Керелска и госпожа Дишева. Заповядайте.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Аз преди да си задам въпроса искам да направя една вметка, все пак да се отбележи в протокола като разсъждение.

Ако в крайна сметка Пленумът, след като законодателно все пак се даде рамка в каква посока Пленумът може да действа и да взима решение във връзка с предстоящите избори, но ако Пленумът вземе решение да ползва Вашата система с оглед на това, което г-н Тодоров обясни преди малко, мисля, че е би било добре съдиите да бъдат предупредени по отношение на последствията, които те биха имали, в случай че решат да предоставят своя КЕП и своя телефон, за да могат други техни колеги да участват в гласуването. Мисля, че това е важно да се направи независимо от обстоятелството, че все пак става въпрос и за магистрати. Не всички си дават сметка за едни такива евентуални последици, които биха могли да настъпят в случай на такова предоставяне. Господин Тодоров спомена, че магистратът, който е спечелил доверието на друг магистрат да може да му подписва актовете с този КЕП, достъп до банкови сметки и т.н. Мисля, че едно такова предупреждение е би било добре да се направи, в случай че се стигне до взимане на решение да се ползва Вашата система.

Понеже тук вече взе да се обсъжда и идеята за ползване на машини, аз искам да Ви попитам: ако Пленумът Ви даде възможност и някакви параметри, Вие бихте ли могли и в какъв срок да ни дадете отговор ползването на машини колко би струвало като цена на услугата за Висшия съдебен съвет, защото това е важно при едно евентуално решение?

И другото да Ви попитам, защото Вие казахте, че машините вече са собственост на ЦИК, вероятно Вие имате контингент от машини, които са извън тези, които вече са собственост на ЦИК, нали така? А-ха. Да. Това ми е въпросът.

И другият въпрос. Може да не ми отговаряте, ако прецените, че става въпрос за търговска тайна, но понеже Вие казахте, че може да ни предоставите тази система за сигурно електронно гласуване за неопределено време да я ползваме, Вие какви права имате върху системата, лиценз ли имате върху нея? Лично мен това ме изненада, честно казано, че ние ще можем безкрайно във времето да можем да я ползваме.

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Ако може аз да започна отговора и колегата Митков да довърши, защото бяха няколко въпросите.

Аз ще започна с последния въпрос - правото на ползване. Собственик на системата, собственик на интелектуалните права, е компанията „Сайбърнетика“, която ние и в презентацията обявихме. Ние, като техен представител в България, можем да Ви предоставим тези права или, разбира се, може да уточним някак си (предполагам, ще става въпрос за процедура по Закона за обществените поръчки), може да бъдем и като консорциум заедно с тях, но дори да бъдем консорциум или само ние да бъдем, Вие ще получите лицензионно споразумение директно от тях. Такава е практиката обикновено - примерно, когато си купувате лицензионни права за Windows (предполагам имате такива), Вие имате споразумение с правоносителя, а пък със сигурност Microsoft не идва тук да участва в обществени поръчки, даже категорично е забранено по техните вътрешни правила. По същия начин можем да бъдем ние като представител, но Вие да получите директно лицензионно споразумение със „Сайбърнетика“, или пък дори

директно с тях, но условно трябва да ги попитаме дали биха се съгласили да участват съвместно с нас в обществена поръчка. И искам да кажа - то не е много хубаво сигурно да го кажа, но чуждестранните компании отбягват участие в търгове в България поради чести напрежения, които се случват, а не защото ние, българските компании, ги държим на една ръка разстояние или ги изнудваме по някакъв начин и по тази причина, на базата на нашия опит, сме видели, че IBM категорично не участва в търгове, Microsoft категорично не участва в търгове, „Ес Ей Пи“ категорично не участва в търгове, Oracle категорично не участва в търгове. Споменах най-големите 5-6 софтуерни компании в света - те по линия на техните вътрешни правила не участват в търгове в България, и не само в България. Пак и в обществото някои спекулации, които има - защо нашите партньори за машинното гласуване не участват. Ами, по същата причина те се притесняват някой път и това няма да бъде отношение към Висшия съдебен съвет, а правила, които те налагат не само дори спрямо България, но често България е била повод за проблеми, когато се участва в България. Ще Ви дам пример - техните финансови директори категорично отказват и забраняват подписване на договори, в които неустойките надхвърлят 20% от цената на договора, а много често договорите, които се предлагат в България по Закона за обществените поръчки, са с неограничен размер на неустойката или ограничен, да кажем, в размер на 100% от стойността на договора. Така че това няма да е много лесно, но пак се връщам в началото. Вие ще получите, ако стигнем някой ден до договор, директно лицензионно споразумение с носителя на правата, а не подписан от „Сиела“ някакъв договор, или ще има договор, подписан от „Сиела“, но ще има и придружаващо лицензионно споразумение - разбира се, ние трябва да уточним за

цената и за това неограничено право на ползване със „Сайбърнетика“ конкретни условия, но най-общо ние сме говорили с тях, за да може да дойдем тук да Ви дадем отговор на тези въпроси. Така че не е съвсем хвърлено безотговорно от моя страна това предложение. Разбира се, при една конкретна техническа спецификация може да има някаква промяна в цената.

Ако позволите по въпросите за машините - колко имаме и какво може да направим, ако може, колегата ми Стефан Митков да продължи.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте!

СТЕФАН МИТКОВ: Благодаря Ви!

„Сиела Норма“ разполага с машини, които се намират на територията на страната, които са наша собственост, т.е. при евентуално Ваше желание, било то за наемане на тези машини или за закупуване, това може да се случи в рамките на деня. Понеже попитахте за някаква ориентировъчна цена - моля да имате предвид, че при машините, за разлика от WEB базираната платформа има и логистика, т.е. тези машини трябва да се занесат за конкретното място, трябва да се вържат на конкретното място, трябва и да се приберат. Тоест, в цената за машините - дали е наемна или за закупуване - има и доста други компоненти, които ние трудно бихме предвидили, за да можем да Ви ги остойностим. Ако имате някакво виждане или бихме Ви помогнали да имате такова виждане дали да използвате машини, т.е. да влязат някакви параметри. Хубаво е примерно в населеното място или в същата сграда да има не една машина или примерно две. Това е за мен по-добрата практика, но естествено решение е Ваше. Тоест, бихте ни помогнали да дефинирате като задание нещо на база на нашия опит и след това, естествено, Вие да го гласувате, да го приемете и

вече ние да може да Ви го остойностим съвсем коректно и, как да кажа (Чува се: Обвързващо.), обвързващо с някакви параметри.

Аз лично наистина не познавам в пълнота процесите и изборите, които Вие имате, не знам как би изглеждал списъкът с кандидати или хората, които избирате. Това също са детайли, които трябва по някакъв начин да ги придобием, за да може да знаем как и да параметризираме самите избори, които разбирам, че са понякога в два последователни дни, което е усилие, което също така трябва да калкулираме в цената. (Чува се: Те са три избора. Не е един, три избора.) Мислех, че една седмица имате един избор... (Говорят едновременно.)

АТАНАСКА ДИШЕВА: Единият е в събота, другият - в неделя.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Една събота и неделя - избори, след две седмици - втори избори, след две седмици - трети избори. В закона е така - общо събрание в едната събота, следващата събота и неделя - гласуване.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Ама те са за различни хора, не са за едни и същи.

СТЕФАН МИТКОВ: Да, ето, това са неща, които трябва наистина да ги знам. Трябва да калкулираме и да видим как да се случи цялото това нещо, да може да Ви посъветваме и Вие да вземете решение в една или в друга посока.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Госпожа Дишева има още въпроси. (Атанаска Дишева, без микрофон: Нека г-жа Керелска...)

АТАНАС СЛАВОВ: Госпожо Керелска, заповядайте!

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Проблемът е, че ние към настоящия момент нямаме законодателна рамка, т.е. законодателят не ни

казал: „можете по този и по този начин, или само по този начин“. Затова аз Ви попитах колко време ще Ви трябва евентуално да калкулирате една цена и да ни подадете като информация, и Вие казахте, че стига да имате параметри, подадени от нас, бихте могли в рамките на една седмица това да го направите. Тоест, това е важно като информация, защото една седмица е сравнително кратък срок и при положение, че ние вече имаме тази законодателна рамка и тя допуска гласуване с машини, бихме могли тогава да пристъпим към изготвяне на някакви по-конкретни параметри, които да Ви бъдат подадени и Вие да ни дадете информация. Нали така? (Чува се: Да.)

Благодаря!

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви, г-жо Керелска!

Имам една молба. Тъй като работата по Закона за съдебната власт върви и в момента в Министерството на правосъдието, макар в частите, които са свързани с конкурси, атестиране, Инспекторат, но така или иначе при подготовката на цялостния ЗСВ темата за гласуването за избор на членове на ВСС и на Висш прокурорски съвет ще се обсъжда, моля тази информация, която ще подготвите за Висшия съдебен съвет, да изпратите и до Министерството на правосъдието - да я имаме предвид, като подготвяме законодателните предложения. Благодаря Ви!

Госпожо Дишева, заповядайте!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря!

Съжалявам, че ще върна преди това обсъждана тема, но понеже аз не бях изчерпала въпросите, а г-жа Керелска продължи да задава, сега ще задам отново същия въпрос, перифразиран, за гласуването от IP адреси. Всъщност да обясня на нашите гости, ако не им е ясно (вероятно следите публичния дебат) - ние проведохме

през миналата година избори, които бяха оспорени пред съда, и във връзка с изборите за членове от професионалната квота за Съдийската колегия вещи лица изготвиха заключение. Не знам дали сте в течение на тези процеси. Всъщност това е заключението, което аз преди малко се опитах да цитирам. При разпита в съдебното заседание на 27.01.2023 г. е изслушано заключението. Вещите лица много дълго са разпитвани, дават обяснения и вещото лице Керемедчиев (за колегите пояснявам - това е на стр. 22 от протокола) обяснява следното (чете): *„IP версия-4 може да приеме до четири милиарда устройства горе-долу, приблизително, което всеки си има телефон, компютър, телевизор и т.н., пък и IP адресите свършиха много отдавна...)*. Вмятам, че за мен това предизвиква чудене, но...(Не довършва.) И сега това, за което Ви попитах преди малко: *„Затова много честа практика е една и съща сграда, един и същи доставчик, включително и всички ние, които сме вързани към един мобилен оператор в момента, нашите различни телефони ще излизат към света в Интернет от един и същи IP адрес, който е gateway. Това е точката, през която ние се свързваме с Интернет..."* и т.н. За това ми беше въпросът. И понеже тук при отговорите, които давахте на колегата преди това, от някой от Вас (аз съжалявам, но понеже не Ви запомних по имена, не знам кой го даде като отговор) беше казано, че е възможно при една от различните степени на установяване на идентичността на гласувачия да се поиска посочване на IP адрес, от който да се гласува. Същите тези вещи лица в съдебното заседание, между другото, говорят за някакъв MAG адрес, който е номер на хардуерното устройство. Изобщо практикува ли се това нещо, възможно ли е подобно изискване за предварителна заявка да се даде? Защото аз сега не знам ние дали ще изберем машините

или гласуване само с хартия, т.е. не ние, а законодателят или пък ние, ако ни даде такава възможност - но понеже Вие така или иначе сте дошли, според мен е важно да ги изясним тези неща. Въпросът ми е: практикува ли се изобщо установяване на гласуване от номер на хардуерно устройство, MAG адрес? Защото той от същите тези вещи лица е посочен като един от възможните начини. И понеже имаше някакви данни в същото това заключение за множество гласувания от един IP адрес, който се намира в сграда на съд, заради това за нас е важно (и господин Новански преди това Ви пита, мисля, че в същата връзка) да разберем как може да се предотврати в бъдеще подобно или гласуване, или внушение за подобно гласуване - от един IP адрес на множество лица.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте!

СТЕФАН МИТКОВ: Експертът, който цитирахте, е Деян Керемедчиев, който ми е приятел и съм много добре запознат и с експертизата, и с казуса. Доста са въпросите, ако нещо изпусна, ще ги допълня.

Не знам защо в протокол от заседание е влязъл в такава експертност за IPV-4 адресите, че са свършили. Свършили са се... (Не довършва.) Всеки един дом едно време и всяко едно учреждение, и всеки един абонат си имаше собствен статичен IP адрес. Понеже обаче говорим за света, тези адреси наистина свършиха. Не че Вие пак нямате достъп през IPV-4 до интернет, но именно заради това тук всички в тази сграда излизаме най-вероятно през едно IP, и това е съвсем нормално. В смисъл - няма никаква странност, няма изкривяване, няма злонамереност, нищо такова няма. Просто технологично е решението да излизаме през един IP адрес. Това не значи за никакви измами, пак казвам, или злонамереност. Ние тук сме почтени хора, които си вършим

работата, и ползваме... (Не се чува.) на един адрес, защото се намираме в една сграда, на едно и също място.

Случаят, за който знам, и може би в тази връзка е задаван този въпрос към колежата вещо лице, мисля, е, че в даден съд (ако бъркам, моля да ме поправите), е гласувано от повече хора от този IP адрес на това съдилище, отколкото са влезли магистрати в самата сграда. Доколкото знам, това е проблемът. (Реплика без микрофон, не се чува.) Но наистина е съвсем нормално множество хора да използват един IP адрес и това няма как да го предотвратим.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Не ми беше това въпросът.

СТЕФАН МИТКОВ: Добре. Моля, доуточнете.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Всъщност конкретното обсъждане е такова, за каквото говорите. Но моят въпрос беше свързан с това да ни посъветвате, ако може, как да предотвратим подобни - вещите лица тогава са ги нарекли „аномалии“. Значи, в конкретната ситуация или действително е гласувано от името на повече съдии, отколкото физически са влезли в сградата, или само се твърди, че това се е случило. И понеже дебатът е поляризиран, твърденията и становищата, понеже ние обсъждаме бъдеща система, затова Ви питам как може подобна ситуация да бъде предотвратена. Разбрахме всички (поне аз разбрах), че действително от един IP адрес може различни хора, включително от различни компютри или телефони, нали така(?), да се гласува. Но, как да кажа, това съмнение в конкретния случай вероятно ще остане. Как ние в бъдещите избори да предотвратим подобна ситуация?

И заради това, което някой от Вас предложи или каза като възможност - да се направи предварителна заявка за това откъде ще се гласува, на мен лично ми се стори като една от

възможностите да се избегне подобен проблем, дори и потенциален, дори и на ниво говорене (говорим за в бъдеще), понеже ние такъв проблем вече имахме. Дали това е действителен проблем или това е проблем само в сферата на, как да кажа, опитите, защото се твърди, че става въпрос за достъпване до системата, или е само на ниво говорене или внушения, това е друг въпрос, но така или иначе в публичното пространство... (Не довършва.), и той, между другото, образно казано, тръгна от това заключение. Дали ме разбрахте какво питам? Как може подобна ситуация да бъде избегната?

СТЕФАН МИТКОВ: Благодаря Ви!

Ако позволите, да Ви отговоря. Технологично и техническо решение има. Тоест, ние може наистина по изпълнение на Ваше задание да дефинираме точната бройка IP адреси, от които ще има възможност да се достъпва системата, да са дефинирани и те да са предварително известни. Единственото, което би било и ще внесе напрежение, е, че потребителите на тази система ще получат чувствително неудобство, защото те няма да могат да дефинират... (Чува се: Ограничавате...) Ограничаваме ги, да, и това ще създаде напрежение. Тоест, техническо решение има, но чисто човешко като потребители... (Чува се: Би било безсмислено.) Да, обезсмисля се. Може да е на ниво съдилища, прокуратури, определени сгради, но ще лимитират и потребителите на системата. Ваше решение е, техническа възможност има.

Това, което попитахте преди това за MAG адреси - също е опция (които са въпросите към вещото лице зададени), но по същия начин ще ограничите потребителя към тази система. Не искам да подценявам или да обиждам хората, но те не са IT експерти и според мен много трудно биха Ви казали или те да

предадат чрез Вас на нас MAC адресите на устройствата, които биха ползвали. Това също е опция.

Трябва да се намери, според мен, баланса на IT сигурност, на публично говорене и атаки, които тук се разискват - IP адреси, достъп до съдилища и сгради, и удобството на потребителите на тази система - този баланс, който ние бихме Ви посъветвали, но наистина решението трябва да е Ваше в каква посока бихте решили да тръгнете.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте!

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: Само протоколно. Ако нямате против, да попитаме нашия естонски колега дали подобни проблеми, дори само като говорене, в Естония се случват. Ние все пак ви представяме едно решение, ама да Ви кажем, че сме правили такива национални избори - не сме. Така че може би, ако нямате против, и този въпрос да му зададем - в Естония има ли такива спекулации, има ли някакви ограничения по IP адрес и дали се случва хиляди естонци от един и същ IP адрес да гласуват. Ако нямате против. Мисля, че ще е полезно.

АТАНАС СЛАВОВ: Може би все пак да изчерпим този рунд от въпроси и тогава да чуем естонския експерт.

АТАНАСКА ДИШЕВА (без включен микрофон): Аз имам допълнителен въпрос за ограничаването на IP адресите, който мисля, че няма отношение към естонския представител. Ако позволите, към това, което беше пояснено току-що - за ограничаването на IP адресите, от които може да се гласува. Може ли?

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте, г-жо Дишева!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря!

Допълнителен въпрос имам във връзка с отговора Ви, че може от Висшия съдебен съвет да бъде наложено ограничение или посочване, или изброяване на IP адресите, от които може да се гласува. Понеже ситуацията такава, каквато изглежда, или се представя, всъщност изглежда обратната - че много съдии са отишли да гласуват от едно конкретно място, вместо да гласуват дистанционно, какъвто е смисълът на електронното дистанционно гласуване, заради това се налагат тези въпроси и тогава говорене.

И сега въпросът ми е: Това ограничение включва ли (съвсем конкретно ще Ви попитам) възможност предварително да се поиска от магистратите - съдии, прокурори или следователи, да посочат тези от тях, които биха отишли в конкретна сграда на орган на съдебната власт да гласуват, т.е. предварително да посочат: „аз отида да гласувам от сградата на съда“, та да се очаква, че от този IP адрес ще бъде гласувано? Или пък да се посочи: „аз ще гласувам от еди-кой си мобилен телефон"... (Не довършва.) Само че там пък, ако се ползва Wi-Fi мрежа, вероятно... (Чува се: Не може...), да, не може да се случи. Но така или иначе за сградите на съда, понеже проблемът, който се дискутира, е свързан с това.

БОЯН НОВАНСКИ: Може ли?

АТАНАС СЛАВОВ: Господин Новански, това като допълнение ли?

БОЯН НОВАНСКИ: Да.

АТАНАС СЛАВОВ: Като допълнение, заповядайте.

БОЯН НОВАНСКИ: Като допълнение. Естествено, че има по-важни неща, само че искам да кажа следното - не може да ограничите гласуването по какъвто и да е начин, защото аз, ако искам, първия път ще гласувам от сградата на съда, ползвайки

статичното IP на съда заедно с още 100 човека. Обаче после...
(Прекъснат.)

АТАНАСКА ДИШЕВА: Ама може ли гостите да отговорят?

БОЯН НОВАНСКИ: Госпожо Дишева, не ме прекъсвайте пак, за пореден път!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Вие го направихте.

БОЯН НОВАНСКИ: Обаче втория път мога да отида въкъщи и да гласувам през моето си IP, и пак няма да разберете, защото и то е статично, дали съм гласувал аз или жена ми, или детето. Това е глупаво! Как ще ограничите хората да кажат - аз ще гласувам точно от еди-кой си компютър с еди-кое си IP!

АТАНАС СЛАВОВ: Моля да отговорите на въпроса на госпожа Дишева, тъй като това беше реплика към нейното изказване.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Имам ли право на реплика към господин Новански, защото...? (Боян Новански, без включен микрофон: ...прекъсватте ме и така правите...)

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте! И ще моля да пазим добрия тон.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Смисълът на това да поканим, между другото, по Ваше предложение, г-н Новански, представители на „Сиела Норма“ беше да чуем техните отговори. Когато ние седнем като орган, който трябва да вземе съответните решения, да обсъждаме какви ограничения да наложим, каква система да изберем и т.н., тогава ще спорим кой вариант е изгоден, дали има смисъл от ограничения и т.н. Заради това за мен беше важно да чуя отговорите на представителите на „Сиела Норма“.

А пък опитът за обида - не, не съм го възприела като такъв, но просто обръщам внимание - моля, не квалифицирайте кои мои въпроси са глупави или не.

БОЯН НОВАНСКИ: Съгласен съм, стига да не ме прекъсвате оттук нататък, както правите напоследък много често.

АТАНАС СЛАВОВ: Господин Дамянов, заповядайте за процедура!

ОГНЯН ДАМЯНОВ: Колеги, за да не влизаме в реплики и дублики, искам да Ви уведомя, че днес на Цигов чарк има национално съвещание на административните ръководители на прокуратурата, което беше насрочено преди повече от две седмици. Всички членове на Прокурорската колегия имат покана. За да не се проваля днешното изслушване, ние дойдохме, ще участваме в него, но съвещанието започва в 14.00 часа. Честно казано, по-късно от 13.00 ч. ние не можем да продължим присъствието си, затова ще помоля за по-голяма експедитивност и репликите, и дубликите да ги оставим за друг път.

В тази връзка искам да посоча, че когато беше насрочено миналата седмица заседанието, имаше една, след това станаха две точки, а изслушването беше насрочено само за представителите на „Сиела“. Това го казвам за преценка дали ще допускаме изслушване и на други лица днес.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Заповядайте да отговорите на въпросите на госпожа Дишева.

СТЕФАН МИТКОВ: Госпожо Дишева, да, възможно е това, което ме попитахте - определен брой хора, група от хора да заявят, че ще гласуват от определено място, от определен IP адрес.

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Аз все пак исках да се включа. В момента говорим за ограничаване на всички гласоподаватели от списък от IP адреси. Идентифицирането на гласоподавател конкретно от конкретен IP адрес е по друг начин, друго нещо.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Имам въпрос, който не е свързан с това.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте, г-жо Дишева!

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря!

Другият ми въпрос е свързан с проверката на гласуването. Понеже тук ми се струва, че остана неразбрано, затова ще Ви попитам отново. Може ли един участник в процеса на гласуване (за съдия да Ви попитам) в рамките на изборния ден или и след него да провери дали и как е гласувал? И ако има разлика, дали в изборния ден може да се направи тази проверка, или и след това? Моля да го поясните. И в какъв срок може да се прави подобна проверка от самия гласоподавател и от други лица?

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте!

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Гласоподавател може да направи проверка, докато има достъп до системата, което се определя от Вас.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Възможно е след изборния ден, ако решим?

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Ако Вие решите, да.

ОГНЯН ДАМЯНОВ: А след това други лица?

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Той може да си прави проверка за собствените си дейности. Общият одит на цялата система може да бъде извършен, докато Вие държите системата, държите логовете и позволявате достъп до тях на определени от Вас лица.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря! Нямам повече въпроси.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви!

Уважаеми колеги, преди да пристъпим към изслушването на естонския представител, тъй като все пак в залата от сутринта са съдия Жилова и адвокат Кашъмов, а колегите от Прокурорската колегия очевидно са ангажирани по-късно, може би трябва наистина в един по-стегнат вид, ако ще правим някакво изслушване на естонския колега, ако се налага на този етап... (Прекъснат.)

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Аз мисля, че нямаме въпроси към него. Колеги, ако искате, да гласуваме, но аз мисля, че няма смисъл да слушаме естонския... (Говорят едновременно на изключени микрофони.) (Чува се: ...тяхното IP общо взето могат да правят всичко, това е по техния Закон за електронно...)

АТАНАСКА ДИШЕВА (без включен микрофон): Това е много съществена разлика с нашата действителност, между другото, но ако ние сме склонни да приключим бързо... „Електронна идентификация“ ли е правилният израз? Моля да ме поправите, ако не е. (Реплика без микрофон, не се чува.) Е, съвсем различна е от нашата. Ние всъщност нямаме такава, заради това ми се струваше, че е важно... (Говорят едновременно.)

АТАНАС СЛАВОВ: Имаме Закон за електронната идентификация, електронната идентичност. Очевидно не е изградена цялата нова система напълно, доколкото трябваше да е налична и в личните карти, които имаме, но не е налична все още.

Да поканим естонския колега тогава, ако все пак има някакви въпроси към него. (Атанаска Дишева: Те какви бяха? Аз не ги помня всичките.) Нека да го поканим да се включи в заседанието.

(Христо Филипов разговаря по телефона с естонския експерт)

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Каза, че има още половин час, но ще се включи сега да отговори. Мисля, че ще ги покрием тези въпроси общо взето, в зависимост от изложението... (Не се чува.)

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги, докато чакаме включването на естонския експерт, предлагам все пак да гласуваме допуск на съдия Жилова и на адвокат Кашъмов за изслушване в рамките на днешното заседание, за да е ясно и за тях - все пак, ако не бъдат допуснати, да не им губим времето вече няколко часа. Така че, моля, уважаеми членове на Висшия съдебен съвет, да гласуваме да допуснем за изслушване в рамките на днешното заседание по тази точка съдия Жилова - председател на Съюза на съдиите в България, и адвокат Кашъмов. Заедно или поотделно да ги гласуваме? (Чува се: Поотделно.) Добре. Нека първо да гласуваме допускателна на съдия Жилова за изслушване в днешното заседание.

Който е „за“, моля да гласува!

6 гласа „за“.

Моля, който е „против“, да гласува!

8 гласа „против“. При това положение съдия Жилова не е допусната за изслушване в рамките на днешното заседание.

(решението е отразено по-долу)

АТАНАС СЛАВОВ: Моля да гласуваме допускателна на адвокат Кашъмов за изслушване в днешното заседание.

Който е „за“, моля да гласува!

6 гласа „за“.

Моля, който е „против“, да гласува!

8 гласа „против“.

Адвокат Кашъмов също не е допуснат за изслушване в рамките на днешното заседание.

(решението е отразено по-долу)

АТАНАС СЛАВОВ: Позволете ми само да изразя моето становище. С оглед изчистването на всички възникнали въпроси, казуси, особено когато става дума за заинтересовани лица, участвали в изборите миналата година, считам за напълно аргументирано все пак да бъдат изслушани в рамките на Пленум на Висшия съдебен съвет. Разбира се, решението е Ваше. Благодаря Ви!

Ако естонският експерт е на линия, да го включим.

(В заседанието се включва онлайн Свен Хейберг - експерт от Естония. Разговорът се провежда посредством преводач от и на английски език)

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви, че се присъединихте към тази сесия. Ще Ви зададем кратки въпроси.

СВЕН ХЕЙБЕРГ: Моето име е Свен Хейберг, от Естония. (Деница Даковска - преводач, говори едновременно със Свен Хейберг, не се чува.) ...развитието на тази система, разработването ѝ. До ден днешен се занимавам с поддръжката на тази система. В последните години се занимавам и с разпространението на тази система за гласуване и извън Естония. Знам, че с колегите ми в България сте разгледали презентацията, затова съм готов да отговоря на Вашите въпроси.

Тази система в три форми у нас съществува. Едната е тази iCard. Тази ID карта съдържа автентикация и цифровия подпис на всеки гражданин. С тази карта и с чипа всеки гражданин може да се идентифицира пред властите, както и да подписва електронно

законово обвързващи документи, което е нещо, което съвпада с етиката на Европейския съюз.

Другите два фактора във връзка с ID картата - те са свързани с мобилния телефон. В този случай имаме автентикация и цифров подпис, които са или в SIM картата, или в самия телефон. И с тези три метода на автентикация е възможно да се участва в гласуване по интернет с картата и с телефона.

ДЕНИЦА ДАКОВСКА: Благодаря! Следващият въпрос - свързани проблеми във времето при работата на системата в Естония.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Въпросът беше дали са имали случаи, в които от един IP адрес... (Реплика без микрофон: Това е трети въпрос.)

ДЕНИЦА ДАКОВСКА: Някакви проблеми в Естония, които сте срещали със системата.

СВЕН ХЕЙБЕРГ: Системата се развива от 2005 г. насам и досега избори, които сме провели, са около 20. Това е IT система, чрез която гласоподавателите се удостоверяват и изпращат гласовете си. И, разбира се, в такава една система винаги се случват някакви проблеми. Въпреки това ще кажа, че от целия си опит досега през годините никога не се е случвало да бъде оспорена легитимността на проведените избори. През цялото време сме се учили от възникващите проблеми и сме правили съответните промени в системата с цел да ги избегнем в бъдеще.

Това е постоянното състояние на системата, един процес, който ние го отработваме. Така че накратко, да, винаги има някакви проблеми, но значителни проблеми - не.

ДЕНИЦА ДАКОВСКА: Следващият въпрос. (Не превежда на български език.)

ХРИСТО ФИЛИПОВ: Въпросът е имат ли практика...
(Прекъснат.)

АТАНАСКА ДИШЕВА: От един IP адрес да са гласували много хора.

(Христо Филипov задава въпроса на английски език)

СВЕН ХЕЙБЕРГ: Да, това е един сложен въпрос - за IP адресите, и както Вие казахте, от една институция могат да гласуват много хора в нея и ще се появят с един IP адрес. Въпреки това IP адреса ние не го считаме като метод за идентификация. Да, ние го следим, записваме, наблюдаваме, но разчитаме изключително на ID идентификацията на всеки гласоподавател.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Която те си имат.

ДЕНИЦА ДАКОВСКА: Да.

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги, други въпроси към експерта? Нямаме, така ли да разбирам? (Благодари на Свен Хейберг)

(Свен Хейберг се изключва от заседанието)

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги, други становища по темата, изказвания, реплики?

Госпожо Керелска, заповядайте!

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Въпреки че се е сменил служителят, който замества главния секретар, все пак не получихме отговор на въпроса дали са предприети стъпки за извършване на пазарно проучване по отношение на фирми, които могат да предоставят услугата, която ни се предлага тук от „Сиела Норма“. И евентуално - не знам доколко е логично точно Вас да питам - имате ли конкуренти в тази посока, г-н Тодоров, все пак?

АТАНАС СЛАВОВ: Предполагам, че конкурентите са много в този сектор. Заповядайте!

ВЕСЕЛИН ТОДОРОВ: В сферата на машинното гласуване на големия търг, който касаеше доставка на машини (както Ви казах, първите 7-8 години ние сме извършвали услуга, последните 2-3 години имаше и прехвърляне на собственост и доста по-мащабни търгове) участваха 8 компании. Ние сме го спечелили на практика с най-ниска цена, доколкото нямаше други методи за оценяване, нямаше комплексна оценка, а само ценова. Там ние сме го спечелили с най-ниска цена - за машините говоря.

Платформата за интернет гласуване – в света има. Честно казано, само естонските парламентарни избори се правят по този начин. Има други държави, в които има ограничени местни избори, правени дистанционно, като например Швейцария и Австралия, но в такъв мащаб, какъвто е в Естония – всичките избори, те са три вида, там нямат избори за президент, имат избори за парламент, европейски избори и местни избори. В такъв мащаб като че ли няма друга такава система.

Разбира се, аз не познавам гласуванията в съдебната система в света, ние познаваме по-скоро по-мащабни – парламентарни, президентски, местни и европейски избори, и такива няма, което не значи, че нямаме потенциална конкуренция, а по-скоро, че ние искаме да Ви предложим едно готово решение, което, разбира се, ще бъде донастроено. То ще бъде локализирано все пак да работи на български език само. То ще бъде съобразено със спецификите на начина на гласуване, които Вие ще ни дефинирате или по-скоро законът ще дефинира.

Предимството, което – все пак ние сме и търговци, да обоснова е, че една готова система, първо, е по-евтина, защото разходите да голяма степен са поети от естонското правителство.

И второто, което е по-важно, е, че в десетилетията, в които те са го правили са се сблъскали с много проблеми, които човек не може дори да предвиди, започвайки работата върху една такава система. Ние, например, бяхме много изненадани от някои специфични функционалности на системата за машинно гласуване и сме се чудили защо са, но сме установили във времето, че те са изключително важни, за да се предотвратят различни рискове от злоупотреби или просто да се предотвратят някакви блокирания на системата, така че общо-взето добра идея е, когато нещо е направено и работи, да се ползва, ако може, разбира се, да е по-надеждно, по-евтино и пълно функционално, отколкото да се открива, грубо казано, топлата вода. Така както България няма идея да си прави собствена операционна система или да си прави собствена система за управление база данни, или пък собствена социална мрежа, е добра идея, но, разбира се, това е нашата гледна точка, като търговци.

Само един процедурен въпрос и не точно отговор, но разбрах, че ако кореспонденцията ни продължи, тя вероятно ще е в писмен вид, трябва да пращаме по едно копие до господин Славов, нали е така?

АТАНАС СЛАВОВ: Молбата ми беше във връзка с обсъждането на промените в ЗСВ, които ще засегнат и частта с избора на висш съдебен съвет, на висш прокурорски съвет, ако бъдат приети конституционните промени, молбата ми е да имаме тази информация, за да можем заедно с работната група да се ориентираме по тези теми. Благодаря Ви.

Госпожо Дишева.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря.

Понеже започнахте и преди да отговаряте и за машините, доколкото имате, се разбра, възможност да доставите такива, два въпроса. Аз току-що тук изкоментирах, но бих искала и колегите да чуят.

Първият ми въпрос е: по информация от ЦИК или от друг опит, ако имате, колко души за един изборен ден биха могли да гласуват на една машина, за да преценим евентуално в последващата си кореспонденция с Вас и при взимане на нашите решения колко машини, образно казано, пък и буквално, биха ни трябвали. Това е първият ми въпрос.

И вторият е – дали може, аз мисля, че знам отговора, защото съм гласувала на машина, но също искам да го чуя – може ли да се ограничи броят на лицата, за които се гласува, за да се избегнат, да речем, недействителни бюлетини? Броят на лицата, за които може еднократно да се подаде вот, доколкото с изключение на изборите за представител от следователите, в другите случаи се гласува за няколко души, тоест да се ограничи? Примерно, при съдиите сега до шест души може да се изберат, може, разбира се, да се гласува и за по-малко, но дали може да се ограничи броят? Да не се гласува, например, за осем и това автоматично да направи гласуването недействително.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте, за да отговорите на въпроса.

СТЕФАН МИТКОВ: Благодаря Ви.

Относно бройката хора, които биха могли да гласуват на една машина за гласуване, естествено първият показател е какъв е времевият интервал, в който ще позволите да се гласува с

машината. Предполагам, че и от Ваш опит сами знаете, че това става в рамките на гласоподавател за 20-ина секунди.

В България на предходните избори, последните в годините назад, за съжаление, избирателната активност спада, но има аномалии, когато са гласували няколко хиляди на машина извън страната. Това не знам как се е постигнало. (Оживление) Мисля, че съвсем спокойно 500-600 или 700 човека в рамките на една нормална сесия биха могли да гласуват с машина за гласуване.

Относно това, което ме попитахте дали може да се ограничи и да се гласува само за един кандидат...

АТАНАСКА ДИШЕВА: И повече от един, но за ограничен брой.

СТЕФАН МИТКОВ: Да, възможно е да се направи. Това е нова функционалност, която бихме могли да разработим за Вас, но – да, разбира се, възможно е да се направи. (Говорят на изключени микрофони)

Това е нещо, което наистина трябва в някакъв разговор или евентуално при интерес от Ваша страна, да ни обясните точно. (Реплики) Да. Да, възможно е. Пак казвам, нова функционалност ще е за нас, но всичко, което е софтуер при необходимото време и бюджет може да се изпълни със сигурност.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви.

Последни въпроси към експертите в днешното заседание – представителите на „Сиела Норма“. Не виждам.

В такъв случай, благодаря Ви много за участието в днешното заседание, за представяне на системата за електронно гласуване. Благодаря Ви.

Успешен ден желая!

(Представителите на „Сиела Норма“ АД напускат залата)

АТАНАС СЛАВОВ: Уважаеми колеги, след като чухме изложението на експертите от „Сиела“, в рамките на днешната дискуссия стана ясно, че поне няколко от колегите от Висшия съдебен съвет поставиха и сериозни въпроси във връзка с възможността за упражняване на машинно гласуване. В едно от писмата до Висшия съдебен съвет на Съюза на съдиите също се обсъжда тази възможност.

Факт е, че цялата материя, свързана с избор на нови членове на висш съдебен съвет и ако евентуално се приемат конституционните промени, висш прокурорски съвет, ще бъде уредена детайлно в рамките на промените в Закона за съдебната власт.

Аз считам, че в рамките на днешното заседание трудно бихме могли да пристъпим към гласуване на предложените проекти на решения, два алтернативни проекта на решения, но все пак, заповядайте, за да изразите становища как да продължим заседанието.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Първо, аз също считам, че днес не сме готови за решение, а и не следва да го взимаме, защото очакваме промени нормативни, които не сме наясно в какъв смисъл ще бъдат, но има няколко въпроса, които следва да изясним.

Първият въпрос е този, който зададох още в началото на заседанието: дали са правени проучвания сред други фирми. Госпожа Керелска доуточни, че става въпрос, според нея, за пазарно проучване. Този въпрос продължава да стои. Много добре изглеждат нещата за системата от Естония, която ни се представи,

но ние просто сме длъжни да направим и други проучвания. Това е първият въпрос.

На следващо място, ние трябва да получим информация за финансовите параметри на евентуално гласуване с машини. Получихме индикации днес, които за мен бяха много интересни и полезни. На следващо наше заседание ние трябва да обсъдим по мое виждане, а може и днес да го направим, разбира се, просто, за да изясним финансовата страна на този въпрос. От „Сиела“ казаха, че в рамките на няколко дни могат да ни дадат информация за конкретна цена, ако кажем колко секции на практика ще ни трябват и по колко машини в секция, като ще трябва да посочим и къде да бъдат разположени тези секции с оглед на разходите, за които те споменаха във връзка с инсталиране, поддържане и съответно прибиране на тези машини, така че този въпрос трябва да изясним.

Освен това ние имаме един сигнал, с който се оказа, че Висшият съдебен съвет е сезиран през месец февруари т.г., от когато са минали десетина месеца. Лично аз разбрах съвсем наскоро за този сигнал. Той по някакви причини не е достигнал до нас и това са все въпроси, които ние следва да изясним най-малкото, за да разсеем съмненията не просто за миналите избори, а и за да изчистим нашата позиция по отношение на предстоящите избори, за които несъмнено ние сме отговорни когато и както и те да се проведат.

На следващо място ми се струва, че трябва да обсъдим въпросите, които са поставени в сигнала или становището от Съюза на съдиите. Аз, честно казано, съм учудена от лекотата, с която беше отхвърлено предложението за изслушване на представител на Съюза на съдиите днес.

На практика това е единствената професионална организация към настоящия момент, която ни е сезирала с проблеми, с определено становище, дори и предложение по отношение на предстоящите избори, така че ние в едно следващо заседание, според мен, трябва да поставим на обсъждане тези въпроси.

Има какво да се обсъжда в информацията, която за първи път ние виждаме в обобщен вариант относно разходите, които са направени за миналите избори. Липсва, между другото, информацията, на това бих искала да обърна внимание за първия проведен избор. Той беше преди изборите за този Висш съдебен съвет. Ставаше въпрос само за един член от Прокурорската колегия, който беше избран през 2017 г. – мисля, че в началото, или в края на 2016 г., така че информацията следва да бъде попълнена с това.

Следва въз основа на тази информация, която имаме, вероятно да преосмислим част от разходите, включително и в частта за общите събрания или просто да направим равностойна какви средства сме изразходвали, така че по мое виждане това, което следва да направим е да отложим обсъждането на този въпрос за следващо заседание, което може би не се нуждае от голяма доза спешност, но пък на миналото заседание господин Чолаков повдигна въпроса, че все пак шестте месеца изтичат сравнително скоро и в този смисъл предлагам да отложим взимането на решение, но в кратък, по мое виждане срок, следва да обсъдим въпроса за машините, за да попитаме – само да попитаме, „Сиела Норма“ колко би струва при тези и тези параметри.

Лично аз чух тук едно виждане, мисля, че и господин Чолаков невербално го потвърди, че е разумно във всеки окръжен

съд може би да има изборна секция с по две машини, защото такава беше препоръката, а не заради необходимостта от ползване на две машини, доколкото в отговор на моя въпрос каза експертът, че между 500 и 700 души могат в рамките на един ден да гласуват, но заради потенциалната възможност машината да създаде проблеми, така че по две машини, 28, ако преценим за София – малко повече резервни машини, тоест не повече от 30 секции или нещо такова, но това е въпрос, който следва да обсъдим и да вземем решение, за да попитаме.

АТАНАС СЛАВОВ: Господин Чолаков, заповядайте. След това – госпожа Керелска.

ГЕОРГИ ЧОЛАКОВ: Аз отдавна съм мислил за този вариант, всъщност да преповторим варианта за националните избори. Когато се гласува за Народно събрание или за президент, съответно има 27 районни избирателни комисии, когато става въпрос за национални избори, като съответно в София с оглед обстоятелството, че в София има най-много магистрати, могат да бъдат 2, 3 или 4, вече въпрос на преценка, като в съответните окръжни съдилища могат да гласуват и от окръжен съд, районен, административен и апелативен, където има апелативни съдилища, а и разстоянията между районни съдилища, които са извън областния център, са най-близко до съответния окръжен съд и няма да представлява проблем за колегите да пътуват от съответния районен съд до окръжния съд.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви.

Госпожо Керелска, заповядайте.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Според мен, ако ще събираме тази информация, макар че моята идея беше и затова попитах в рамките на какъв срок биха могли да ни дадат цена най-общо и най-грубо

казано, от „Сиела Норма“, ако ние отидем, тоест ако законодателят отиде към вариант на гласуване с машини. В този смисъл ми беше идеята, ако законодателят каже, че ще има гласуване с машини, да се знае, че в рамките на един кратък срок „Сиела Норма“ биха могли да ни подадат информация за цената.

Сега, доколкото разбирам, с оглед предложението на господин министъра, е нещата да се обърнат, тоест ние да подготвим някакъв вариант на проучване, да получим информация за цена и всъщност този вариант на проучване с цената да бъде внесен в Министерство на правосъдието или пък „Сиела Норма“ директно да предоставят информацията там, но, за да го направим това, според мен, ние трябва да възложим на някои от нашите постоянни комисии да съберат нужната информация, да разработят някакъв модел и да го предложат. Мисля, че подходящите комисии за това са КПКИТ или пък Правна комисия. Тоест това, което го подхвърли господин Чолаков като идея, вече да се разработи конкретно на базата на броя на магистратите и да се разработи един такъв модел – колко ще са пунктовете за гласуване, по колко съдии евентуално там ще отидат да гласуват и на базата на това вече ние можем да искаме и конкретна цена от „Сиела Норма“.

В тази връзка моето предложение е Пленумът да възложи, според мен, на една от двете комисии, а пък, ако има друга идея, тя може да се чуе, да разработи този модел, най-общо казано, в смисъла, в който тук коментираме. Иначе не можем да очакваме ние – хей така, на следващия Пленум да имаме някаква конкретна информация, а трябва да оторизираме някой, който да свърши тази техническа работа.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви, госпожо Керелска.

Само да поясня, че моето искане за получаване на информация, която идва и до Висшия съдебен съвет от „Сиела“ не е, защото по някакъв начин промотирам машинното гласуване, а просто във връзка с обсъжданията на промените в ЗСВ да имаме всички опции на масата. Едната е тази, действащата, с използването на система за дистанционно електронно гласуване. Другата, очевидно, като опция се очертава, е машинното гласуване. И третата е конвенционалното, класическото гласуване.

Честно казано, за мен Законът за съдебната власт трябва да е максимално технологично неутрален, тоест той трябва да установява принципите, стандартите за независим избор, свободен избор на членове на Висш съдебен съвет, а не да предполага една или друга технология, но просто като обсъждаме в работната група – да имаме всички опции на масата. Аз не бих искал да фаворизираме когото и да било от доставчиците на някакви електронни услуги. Благодаря Ви.

Иначе и за мен звучи резонно да има проучване от страна на комисиите на ВСС преди да се стигне до избор на конкретна технология или посока, по която да действаме.

Други становища?

Заповядайте.

ОГНЯН ДАМЯНОВ: Аз мисля, че малко обърнахме нещата. И първо трябва да имаме законова рамка! Когато тази законова рамка се приема, винаги има финансова обосновка, поне така пише, не че винаги така става.

Мисля, че законодателят, когато приема едно или друго решение, би следвало да извършва такова проучване и да го има, а не някой друг орган.

Първо, аз не знам дали този орган въобще ще организира изборите, защото законодателят може да реши друго.

Второ, а ние няма ли да попитаме гласоподавателите – те какво мислят преди да се вземе някакво решение.

И, трето, понеже тук често се казва „конспирация“, откъде се появи изведнъж това машинно гласуване? Да задам и аз този въпрос! Някъде изведнъж някой реши, че трябва да има машинно гласуване, да не казвам как като технология бъде вкарано, затова, да ме прощавате, но редно е, когато се приемат изменения в закони или нов закон всеки орган, който ги приема да си изпълни задълженията и да не бъде вменявано на друг орган това, защото в случая е точно обратното – ВСС да извърши проучване, което да го даде на законодателя. Именно идеята на подготовката на един закон е този орган да го направи. Ако ще изслушваме магистратите, има си други начини и други форми. И, хайде да ги попитаме те как смятат, щото ние хубаво говорим за машинно гласуване, ама аз се сещам за 30 секции, 30 секционни комисии, след това ЦИК ли ще има някаква централна? Как ще бъде сношението между СИК-овете с тази ЦИК? Въобще, по електронен път ли ще бъде? Това как ще стане?

Хайде, нека с лека ръка да не приемаме нещо, за което, първо, нямаме законодателна рамка, второ – не знаем кой орган да го е направил, така че аз мисля, че тези въпроси трябва да бъдат обсъждани при приемането на закона или закона за изменение на ЗСВ, аз малко се обърках, защото чувам, че ще има нов закон, той пък ще се готви, пък то няма промени в Конституцията, не знам как се готви, но, според мен, логиката е първо да се приеме Конституцията с конкретните текстове и след това да се пише закон, ама все пак... (Не довършва)

Така че аз не мисля, че можем да вземем някакво конкретно решение, но е хубаво, господин Министър, радвам се, че Вие сте тук, щото от септември месец не сте идвал! Вие като представител на изпълнителната власт и нашата връзка с нея е добре да обмислите за някакви форми на срещи, включително и с представители на магистратската общност и да ги питаме как, пък аджеба, те смятат, че е удачно да се гласува.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви, господин Дамянов.

Все пак държа да поясня, че искането за справка и за възможности за извършване на машинно гласуване, и цени и така нататък, беше поискано от членове на Висшия съдебен съвет, да бъде изпратена информация от „Сиела“ към Висшия съдебен съвет и аз просто помолих тази информация, ако не представлява проблем, да я имаме и в Министерство на правосъдието.

Напълно съм съгласен с това, че трябва да има достатъчно широк и включващ процес при изработването на правилата за гласуване за следващите органи на съдебната власт, на административните органи. В Министерство на правосъдието има създадена работна група, която работи по част от темите. Предстои да се разшири нейният обхват в зависимост от това какво се приеме от парламента за Конституцията, така че при всички случаи и административните органи на съдебната власт, и магистратските организации ще бъдат попитани и ще участват в процеса. Това го гарантирам, поне до когато аз съм министър на правосъдието. Благодаря Ви.

Колеги, при това положение от една страна имаме становище, че трябва да се възложи проучване и подготовка на комисии на Висшия съдебен съвет, от друга страна господин

Дамянов предлага въобще на този етап да не се пристъпва към подобно решение.

Други становища? Госпожо Дишева.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Благодаря.

Само да поясня във връзка с довода или твърдението как се е появило говоренето изобщо за гласуване с машини. В нашите материали днес е качен пълен стенографски протокол от обсъждането по тази точка от заседанието на 23.11.2023 г. И от този протокол се установява, че първи в това обсъждане е споменал за гласуване с машини господин Новански. Това е трета страница от протокола, който ни е качен, но това не трета страница от протокола по принцип.

На това минало заседание беше взето решение да се изследва евентуално цената и на гласуване с машини, защото такава практика в България при гласуване по принцип съществува и нашият стремеж е, такъв е и към настоящия момент съществуващият текст в Закона за съдебната власт, гласуването да гарантира тайната на вота и свободното волеизявление, така че ние сме длъжни да обсъдим и тази възможност за гласуване. И ако ще сравняваме цени, ние трябва да го направим, включително и с наше решение.

Аз не знам дали по смисъла на преходната и заключителна разпоредба машините биха се включили в понятието, което е използвано в § 79, но това е друг въпрос, който допълнително евентуално ще обсъждаме. Според мен, ние и към настоящия момент сме готови да вземем решение да попитаме, само да попитаме „Сиела Норма“ колко би ни струвало, ако във всички областни центрове има по една избирателна секция, обезпечена с по две машини, което прави 50 и няколко и можем да

попитаме за 60 машини в 28 секции. Да попитаме, нищо повече. Да попитаме, за да имаме база за сравнение.

Ние не сме взели също така решение и да използваме чужда система, използвана в избори за органи на държавно управление – други, различни от органи на съдебната власт, като системата в Естония, но днес няколко часа разпитвахме, имаме ценова оферта и т.н.

На този етап на обсъждане на вариантите аз не мисля, че има какъвто и да било проблем, даже го дължим, за да не бъдем изправени, като миналата година в ситуация в последния момент да взимаме решение и да бъдем притиснати от фактора време, например, тогава да се отстранят всички уязвимости на съществуващата система, така че аз мисля, че ние и в момента, ако колегите не желаят някакво друго обсъждане, сме готови с формулиране на въпроса, за сетен път казвам, само да попитаме колко би струвало. Тук имахме пояснения в този смисъл и ни препоръчаха да имаме и втора машина, така че за 60 машини в 28 избирателни секции, разположени в областните центрове колко би ни струвало, ако изборите, примерно, се проведат през месец март или април. (Реплики)

Рано е, вероятно. Аз, с оглед на евентуално на ценови, инфлационни проблеми имах предвид...

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви, госпожо Дишева.

Други становища?

Все пак, доколкото става дума за сериозен публичен ресурс, който ще бъде отделен за провеждането на тези избори и предвид наличните оферти за системите за дистанционно електронно гласуване, аз мисля, че е оправдано да се потърси

такава информация, за да се вземе накрая информирано решение от органа и от законодателя.

Уважаеми колеги, имаме ли готовност да пристъпим към приключване, но преди това вероятно, все пак да се гласува предложение да се поиска от доставчика „Сиела Норма“ информация в параметрите, които бяха формулирани? Това ли да подложим на гласуване?

Заповядайте, госпожо Керелска.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Само исках да кажа, че ще оттегля моето предложение, защото другото предложение ми се струва по-просто, а истината е в простите неща. Надявам се да не звучи вулгарно това, което казвам.

Все пак, държа да получа отговор дали са предприети някакви стъпки за това пазарно проучване, за което говорим през цялото време, а пък не дадохме думата на заместващия главния секретар, за да даде отговор на този, също така прост въпрос.

АТАНАС СЛАВОВ: Заповядайте, от името на главния секретар да вземете отношение.

АНТОНИНА ПОПОВА: Благодаря Ви.

Направихме справка с колегите, които се заминават с материята и можем да Ви информираме, че пазарно проучване в същинския смисъл, който влагате, не е извършвано. Не е извършвано, тъй като, за да се извърши такова пазарно проучване, както беше обяснено, е необходимо да бъде изготвена техническа спецификация, след това да бъде обявено в системата. С оглед кратките срокове между 7 и 10 дни това не би било възможно.

Всъщност, направено е едно проучване чрез общите информационни системи или т.нар. Гугъл, или интернет дали някой от търговските субектите, оператори, да ги наречем, както е във

Вашето решение, отговорят на определени условия. Това е направено и не са идентифицирани през това проучване чрез интернет такива търговски оператори, както беше формулирано решението на Пленума от миналата седмица, за да получат евентуално покана.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви за изразеното становище.

Господин Мавров, заповядайте. След това – господин Дамянов.

СЕВДАЛИН МАВРОВ: Искам да Ви уведомя, че в днешните материали има всички разходи по пера, които сме направили за всички избори от 2017 г. досега, така че, моля Ви, запознайте се, ако не сте се запознали, защото това е много важно, за да вземем нашето решение.

АТАНАС СЛАВОВ: Благодаря Ви много.

Господин Дамянов, заповядайте.

ОГНЯН ДАМЯНОВ: Аз мисля, че въпроса, ако ще го отправяме така – с цялата условност, не е много точен, защото нека да си спомним как се провеждат изборите с машини.

Машините седят някъде в някой склад, който трябва да бъде охраняван. Машините се превозват, как беше, два дни преди избори до съответната секция, след това се връщат. Както беше казано и тук, цената зависи от това колко избора ще има, колко хора ще ги поддържат. Въпросът е къде ще седят пак тези машини между отделните избори, така че ние, ако зададем въпрос колко струва за един избор, дали ще получим адекватен отговор на цената, тъй като ние не знаем колко други допълнителни разходи ще има. Както поставяме и въпроса: къде ще седят тези машини през това време? Нали те някъде трябва да седят, да се охраняват, вероятно да се

плаща – ние не знаем за тези цени, тоест има много неизвестни, защото ние не сме провеждали такъв избор с машини, но нека да зададем така въпроса, за да видим горе-долу, просто ориентация. Въпреки че, пак казвам, това е законодателно решение.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Може ли нещо да кажа? Логистиката!

АТАНАС СЛАВОВ: Госпожо Керелска, заповядайте.

ОЛГА КЕРЕЛСКА: Просто във въпроса трябва да допълним в тези разходи да се включи и логистиката, за която стана въпрос днес тук. Един от представителите на „Сиела Норма“ говори за нея – логистиката, която те трябва да извършат, а че може би ще има логистика, която пък ние трябва да извършим, това е отделен въпрос.

Очевидно е, че тези данни, които ние ще съберем и ще се предоставят, те ще имат неокончателен характер, а по-скоро ориентировъчен. То касае... (Говори на изключен микрофон)

БОЯН НОВАНСКИ: По отношение на пазарните консултации и машинното гласуване. Защо решихме, че единствено и само „Сиела“ ще трябва да се пита за параметри финансови за машините? С машини по света се гласува в Русия, във Венецуела, Пакистан, Индия, даже в Бразилия вече не гласуват и доколкото знам аз – в Европа, в Брюксел и то не навсякъде. Пък, да вземем да ги питаме и тях тогава с официални писма – колко струват тези машини, какви са и за проблемите в тези държави. Не знам дали ще Ви отговорят. Още един път питам: защо решихме, че „Сиела“ ще ги дава тези машини, ако евентуално ще се гласува с машини?

АТАНАС СЛАВОВ: Госпожо Дишева, заповядайте.

АТАНАСКА ДИШЕВА: Колеги, очевидно се налага пак да се повтори. Моето предложение беше само да съберем информация.

И не е вярно, госпожо Имова, че събираме информация само за това колко би струвало гласуването с машини. Както припомни преди малко господин Мавров, за останалите способи, поне тези, които са ни известни и които сме посочили като възможни, ние вече имаме информация, защото имаме опита на гласуване с информационната система, която имаме, и с бюлетини. Днес получихме информация, имаме я и в писмен вид, за гласуването със системата, която се използва в Естония.

Така че, за да имаме някаква сравнителна база, едва когато стои пред нас въпросът за взимане на решение, е добре да съберем такава информация.

А на въпроса на господин Новански – защо към „Сиела“, по същата причина, поради която „Сиела“ ни представи системата, която се използва в Естония. И освен това, тъй както е публично известно, са фирмата, която доставя машините за гласуване на местни и парламентарни избори, поне в случаите, които до сега са проведени избори.

Никакво решение днес няма да се вземе. Нека да съберем. Стигнали сме до някаква фаза на разговори, нека да съберем тази информация. При това и в буквален, и в преносен смисъл нито на нас това ще ни струва фактически нещо, нито пък на този, който ще ни даде информацията това ще го затрудни. Казаха, че в рамките на 2-3 дни могат да направят изчисления.

И аз, доколкото разбрах пък по повод на средствата, които ще са необходими за логистика, те ще ни направят такава оферта, заради това е важно да посочим колко секции и къде ще бъдат разположени евентуално. Аз такива пояснения чух.

АТАНАС СЛАВОВ: Става дума за събиране на необвързваща информация, затова, колеги, моля да се произнесете

в рамките на параметрите, които бяха обсъдени за 28-те окръжни съдилища и района с две машини, да се поиска информация от доставчика на тази услуга. Моля, който е да се поиска такава необвързваща информация, да гласува.

Имаме решение – „за“ (не съобщава резултата). „Против“ гласове има ли? Няма.

(след проведеното гласуване с вдигане на ръка)

2. ОТНОСНО: Доклад относно системата за дистанционно електронно гласуване за членове на ВСС от квотата на съдебната власт */отложена с решение на Пленума на Висшия съдебен съвет по Протокол № 34/23.11.2023 г., т. 50/.*

ПЛЕНУМЪТ НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Р Е Ш И:

2.1. ИЗСЛУШВА представители на „Сиела Норма“ АД с презентация на системата за сигурно електронно гласуване.

2.2. НЕ ИЗСЛУШВА Татяна Жилова – председател на Управителния съвет на Съюза на съдиите в България, и адвокат Александър Кашъмов – изпълнителен директор на Програма „Достъп до информация“.

2.3. ДА СЕ ИЗИСКА предварителна информация от „Сиела Норма“ АД за стойността за провеждане на машинно гласуване за избор на членове на ВСС (включваща доставка, логистика и поддръжка), за 28 окръжни съдилища с по 2 машини.

(Мотивите се съдържат в пълния стенографски протокол)

АТАНАС СЛАВОВ: Имаме взето решение Висшият съдебен съвет да поиска информация в посочените параметри.

Поради изчерпване на дневния ред, закривам днешното заседание. Благодаря Ви.

Закриване на заседанието – 12,52 ч.

Стенографи:

Цветанка Делова

Катя Симова

Лидия Здравкова

Вася Йорданова

(Изготвен на 05.12.2023 г.)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВАЩ:

доц. д-р Атанас Славов

Разпечатка от гласуване на решенията по протокола. Гласуването е в съответствие с предложението на вносителя.

Публикуван на 08.12.2023г.